

Jaunųjų mokslininkų psichologų konferencija

2023

BENDRYSTĖS VEDINI

Pranešimų santraukų leidinys

2023 | VILNIAUS UNIVERSITETO LEIDYKLA

Filosofijos
fakultetas

XX-OJI JAUNŲJŲ MOKSLININKŲ
PSICHOLOGŲ KONFERENCIJA

BENDRYSTĖS VEDINI

2023 M. BALANDŽIO 28 D.

**PRANEŠIMŲ SANTRAUKŲ
LEIDINYS**

VILNIAUS
UNIVERSITETO
LEIDYKLA

KONFERENCIJOS ORGANIZACINIS KOMITETAS

Pirmininkė:

Augustė Nomeikaitė

Nariai:

Agnietė Kairytė

Dovilė Mikučionytė

Rita Žiauberytė-Jakštienė

Studentai:

Ieva Bartašiūtė

Paulius Miškinis

Rūta Macijauskaitė

LiPSA nariai:

Rasa Jokubauskaitė

Evelina Laurynaitė

Silvija Žukaitė

KONFERENCIJOS MOKSLO KOMITETAS

Pirmininkė:

prof. habil. dr. Danutė Gailienė

Nariai:

prof. dr. Evaldas Kazlauskas

doc. dr. Sigita Girdzijauskienė

dr. Dovilė Barysė

dr. Lina Gervinskaitė-Paulaitienė

KONFERENCIJOS REMĖJAI

Gera Arbata

NATIONAL
GEOGRAPHIC
LIETUVA

Kvapū

namai

KONFERENCIJOS ORGANIZATORIAI

Filosofijos
fakultetas

LIETUVOS
PSICHOLOGIJOS
STUDENTŲ
ASOCIACIJA

SAVITERAPIJA
Laiškas sau

TYTO ALBA

INFORMACINIS RĖMĖJAS

Lietuvos
psichologų
sąjunga

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB).

<https://doi.org/10.15388/JMPK23>

ISBN 978-609-07-0845-3

Copyright © 2023 Authors. Published by Vilnius University Press. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Licence, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

BENDRYSTĖS VEDINI: JAUNŲJŲ MOKSLININKŲ PSICHOLOGŲ TYRIMAI

Draugystė yra fundamentali mokslo sąlyga. Mokslinių atradimų procesas reikalauja bendradarbiavimo, bendravimo ir dalijimosi idėjomis, o visa tai palengvina tvirta draugystė. Bendrystės vedini mokslininkai gali laisviau dalytis atradimais ir idėjomis ir pasiekti tokių laimėjimų, kurių vienam pasiekti būtų neįmanoma.

Jubiliejinėje XX-oje konferencijoje „Bendrystės vedini“ savo mokslo atradimais dalinasi net 36 jaunieji mokslininkai psichologai iš skirtingų Lietuvos universitetų (VU, VDU, MRU, LSMU). Jų mokslinių tyrinėjimų temos apima klinikinės, raidos, edukacinės, organizacinės psichologijos, psichotraumatologijos, suicidologijos bei gretimas joms sritis. Džiugu, kad šių metų konferencija įneša tarptautiškumo ir tarpdiscipliniškumo elementų. Filosofas prof. dr. Kristupas Sabolius iš Vilniaus universiteto pasidalins kūrybingumo svarba mokslininko kelyje, o Dr. Verena Ertl iš Katholische Universität Vokietijoje kalbės apie tai, kaip atvirumas susitikimams su žmonėmis formuoja klinikinius tyrimus.

Norėčiau padėkoti visiems konferencijos Organizacinio komiteto nariams — doktorantėms Agnietei Kairytei, Dovilei Mikučionytei ir Ritai Žiauberytei-Jakštienai, studentams Ievai Bartašiūtei, Pauliui Miškiniui ir Rūtai Macijauskaitei, bei LiPSA nariams Rasai Jokubauskaitei, Evelinai Laurynaitei ir Silvijai Žukaitei, kurie padėjo šią jubiliejinę JMPK padaryti dar šventiškesne.

Kartu dėkojame visiems konferencijos Mokslo komiteto nariams, išryškinusiems aktualiausias tyrimų idėjas, taip pat konferencijos rėmėjams, kurių dėka galime gausiai pradžiuginti visus šių metų pranešėjus ir mokslo premijų laureatus.

Kviečiu visus JMPK pranešėjus, dalyvius ir svečius diskutuoti ir keistis idėjomis, nes tik bendrystės vedini galime toliau plėtoti psichologijos mokslą!

dokt. Augustė Nomeikaitė

JMPK 2023 organizacinio komiteto pirmininkė

TURINYS

KONFERENCIJOS PROGRAMA | 6

ŽODINIAI PRANEŠIMAI | 9

- BARONAITĖ, M. Internetinės intervencijos „Forest“ veiksmingumas ir dalyvių įsitraukimas | 9
- BURLĖGAITĖ S., GELEŽĖLYTĖ, O. Kompleksinio potrauminio streso, ribinio asmenybės sutrikimo simptomų ir savižudybės rizikos sąsajos | 9
- BUTĖNAITĖ-SWITKIEWICZ, J. Psichologinis atsparumas ir jo veiksniai reprezentacinėje Lietuvos suaugusiųjų imtyje | 10
- ČEPULIENĖ, A. A., Sapnai apie mirusįjį gedint po artimojo savižudybės | 11
- DUMARKAITĖ, A., NOMEIKAITĖ, A., Internetinė streso mažinimo programa medicinos slaugytojoms (-ams): Su kuo susijęs poveikio stabilumas? | 12
- GARŠVINSKAITĖ, J., Medituojančių asmenų emocijų reguliacija ir psichologinė gerovė | 12
- GRAMAGLIA, G., Darbo motyvacijos prielaidos: vidinės ir išorinės darbo motyvacijos ir pasitenkinimo darbu sąsajos ugniagesių gelbėtojų imtyje | 13
- JAKUBONIENĖ, D., Jaunesniojo mokyklinio amžiaus moksleivių ekspresyvių piešinių pokyčiai 2019-2022 m. | 14
- JANULEVIČĖ, J., Tėvų taikomų disciplinavimo būdų ir 2-5 metų vaikų savi-reguliacijos sąsaja: sisteminė literatūros analizė | 15
- JAGOROVAITĖ, G., Ikimokyklinio amžiaus vaikų sakininės kalbos vertinimas: tėvams skirta klausimyno psichometriniai rodikliai | 15
- KAIRYTĖ, A., Kompleksinio potrauminio streso rizika paauglystėje: psichosocialinių veiksnių svarba | 16
- KATINAITĖ, R., Jaunų LGBTQ+ suaugusiųjų internalizuotas heteroseksizmas: paplitimas ir sąsajos su seksualinės orientacijos atskleidimo patirtimis | 17
- KATULIS, G., „Skrolink kaip visi!“ Nukrypimas nuo deskriptyvių klasės socialinių tinklų vartojimo normų prognozuoja didesnę viktimizaciją | 18
- KISIELIŪTĖ, V., Savižala ir jos funkcijos: ISAS klausimyno lietuviškos versijos taikymas studentų imtyje | 19
- KOPCIKAITĖ, N., Tėvų nepalankių vaikystės patirčių ir asmenybės funkcionavimo sąsajos: episteminio pasitikėjimo vaidmuo | 20
- LUBAUSKAITĖ, G., Motinystės patyrimas ankstyvame vaiko amžiuje | 21
- MARTIŠIŪTĖ, G., Išminties kaip aplinką tausojančio elgesio veiksnio įvertinimas | 21
- MIKUČIONYTĖ, D., Nepalankių vaikystės patirčių, internalių sunkumų, tapatumo sutrikdymų ir reflektyviosios funkcijos raiška paauglystėje somatinių sunkumų kontekste | 22
- MIŠKINIS, P., 18-35 m. amžiaus suaugusiųjų atjautos sau ir psichologinės pagalbos siekimo stigmos sąsajos | 23

- PAKALNYTĖ-GARLIAKIENĖ, E., Mokytojų dėmesingas įsisąmoninimas: resursas siekiant veiksmingai motyvuoti mokinius | 24
- PEČIŪRA, Ž., Darbuotojų socializacijos rodiklių ir patirties sąveikaujant su žaidybinimo elementais sąsajos | 25
- PUZAITĖ, G., Žiaurios žiniasklaidos vartojimo, smurto patirčių viešojoje vietoje ir suvokiamo aplinkos saugumo sąsajos jaunų suaugusiųjų populiacijoje | 26
- RAKLEVIČIŪTĖ, G., Trauminių įvykių, kompleksinio potrauminio streso ir disociacinių simptomų sąsajos | 27
- SAMUCHOVAITĖ, E., Moralinės skriaudos, kompleksinio potrauminio streso ir kitų psichikos sveikatos rodiklių sąsajos | 27
- SAROČKAITĖ, A., Pusiaus struktūruotas interviu asmenybės funkcionavimo vertinimui (STiP-5.1): preliminarūs žvalgomojo tyrimo paauglių imtyje rezultatai | 28
- SIPKO, K., Depresinis realizmas. Ar depresija iš tiesų yra pagrindinis rezultato tankio šališkumo fenomeną prognozuojantis veiksnys? Koks yra nerimo, streso ir savivertės vaidmuo? | 29
- STEPANAČIŪTĖ, G., Moterų prieraišumo ir valgymo sutrikimų sąsajos: gėdos ir mentalizacijos vaidmuo | 30
- STEPONAČIŪTĖ, A., Studentų metakognityvinių skaitymo strategijų taikymas: sąsajos su akademine, skaitymo motyvacija ir akademiniiais pasiekimais | 31
- ŠAKINYTĖ, D., Mamų patiriamų emocinių sunkumų sąsajos su vaiko funkcionavimo rodikliais: sisteminės analizės rezultatų apžvalga | 32
- ŠIMKUTĖ, R., Tėvystės programoje dalyvaujančių tėvų mentalizacijos, streso ir jų vaikų emocinių ir elgesio sunkumų kaita | 32
- VAILIONYTĖ, R., KVEDARAITĖ, M., Užsitęsusio gedulo rizikos veiksniai | 33
- ZINKEVIČIUS, D., Trauminių patirčių, potrauminio streso reakcijų ir socialinės paramos sąsajos paauglystėje | 34
- ŽUKAITĖ, S., Atjautos sau ir streso sąsajos tarp gydytojų rezidentų | 35
- ŽUKAUSKAS, A., Vyrų ir moterų depresijos simptomų pasireiškimo skirtumai ir sąsajos su savižudiškomis mintimis tarp jaunų suaugusiųjų | 36

STENDINIAI PRANEŠIMAI | 37

- JAKUBONIENĖ, D., Temos ir objektai ekspresyviuose tipinio vystymosi vaikų piešiniuose 2022 metų pavasarį | 37
- NAVYTĖ, S., Psichikos sveikatos kontinuumo trumposios formos lietuviškojo varianto validumo ir patikimumo rodikliai | 38
- PILIPUITYTĖ, G., Jaunų suaugusiųjų nuostatų į neigiamas emocijas ir suvokiamo streso sąsaja | 38

KONFERENCIJOS PROGRAMA

10:00 – 11:30 **KONFERENCIJOS ATIDARYMAS**

PLENARINIAI PRANEŠIMAI

Prof. dr. Kristupas Sabolius (Lietuva) „Kūrybingumas anapus kūrybos“

Dr. Varena Ertl (Vokietija) „It's all about the people: How openness to encounters shapes clinical research“

11:30 – 12:00 **KAVOS PERTRAUKA**

12:00 – 13:30 **PRANEŠIMAI ATSKIROSE SEKCIJOSE (I sesija)**

TRAUMA IR PSICHOLOGINIS ATSPARUMAS

Moderuoja: dokt. Augustė Nomeikaitė

D.Zinkevičius „Trauminių patirčių, potrauminio streso reakcijų ir socialinės paramos sąsajos paauglystėje“

A.Kairytė „Kompleksinio potrauminio streso rizika paauglystėje: psichosocialinių veiksnių svarba“

E.Samuchovaitė „Moralinės skriaudos, kompleksinio potrauminio streso ir kitų psichikos sveikatos rodiklių sąsajos“

S.Burlėgaitė „Kompleksinio potrauminio streso, ribinio asmenybės sutrikimo simptomų ir savižudybės rizikos sąsajos“

G.Raklevičiūtė „Trauminių įvykių, kompleksinio potrauminio streso ir disociacinių simptomų sąsajos“

J.Butėnaitė-Switkiewicz „Psichologinis atsparumas ir jo veiksniai reprezentacinėje Lietuvos suaugusiųjų imtyje“

TĖVYSTĖS PSICHOLOGIJA

Moderuoja: dokt. Dovilė Mikučionytė

J.Janulevičė „Tėvų taikomų disciplinavimo būdų ir 2-5 metų vaikų savi-reguliacijos sąsaja: sisteminė literatūros analizė“

G.Lubauskaitė „Motinystės patyrimas ankstyvame vaiko amžiuje“

D.Šakinytė „Mamų patiriamų emocinių sunkumų sąsajos su vaiko funkcionavimo rodikliais: sisteminės analizės rezultatų apžvalga“

R.Šimkutė „Tėvystės programoje dalyvaujančių tėvų mentalizacijos, streso ir jų vaikų emocinių ir elgesio sunkumų kaita“

N.Kopčikaitė „Tėvų nepalankių vaikystės patirčių ir asmenybės funkcionavimo sąsajos: episteminio pasitikėjimo vaidmuo“

KLINIKINĖ PSICHOLOGIJA

Moderuoja: dokt. Rita Jakštienė

A.Žukauskas „Vyrų ir moterų depresijos simptomų pasireiškimo skirtumai ir sąajos su savižudiškomis mintimis tarp jaunų suaugusiųjų“

V.Kiseliūtė „Savižala ir jos funkcijos: ISAS klausimyno lietuviškos versijos taikymas studentų imtyje“

A.A.Čepulienė „Sapnai apie mirusįjį gedint po artimojo savižudybės“

R.Vailionytė „Užsitęsio gedulo rizikos veiksniai“

P.Miškinis „18-35 m. amžiaus suaugusiųjų atjautos sau ir psichologinės pagalbos siekimo stigos sąajos“

G.Stepanavičiūtė „Moterų prierašumo ir valgymo sutrikimų sąajos: gėdos ir mentalizacijos vaidmuo“

13:30 – 14:30

PIETŲ PERTRAUKA

STENDINIŲ PRANEŠIMŲ PERŽIŪRA

14:20 – 15:50

PRANEŠIMAI ATSKIROSE SEKCIJOSE (II sesija)

STRESAS IR DĖMESINGAS ĮSISĄMONINIMAS

Moderuoja: dokt. Augustė Nomeikaitė

M.Baronaitė „Internetinės intervencijos „Forest“ veiksmingumas ir dalyvių įsitraukimas“

A.Dumarkaitė ir A.Nomeikaitė „Internetinė streso mažinimo programa medicinos slaugytojoms (-ams): su kuo susijęs poveikio stabilumas?“

S.Žukaitė „Atjautos sau ir streso sąajos tarp gydytojų rezidentų“

J.Garšvinskaitė „Medituojančių asmenų emocijų reguliacija ir psichologinė gerovė“

E.Pakalnytė-Gerliakienė „Mokytojų dėmesingas įsisaugmoninimas: resursas siekiant veiksmingai motyvuoti“

RAIDOS IR EDUKACINĖ PSICHOLOGIJA

Moderuoja: dokt. Agnietė Kairytė

D.Mikučionytė „Nepalankių vaikystės patirčių, internalių sunkumų, tapatumo sutrikdymų ir reflektyviosios funkcijos raiška paauglystėje somatinių sunkumų kontekste“

D.Jakubonienė „Jaunesniojo mokyklinio amžiaus moksleivių ekspresyvių piešinių pokyčiai 2019-2022 m.“

G.Katulis "Skrolink kaip visi!" Nukrypimas nuo deskriptyvių klasės socialinių tinklų vartojimo normų prognozuoja didesnę viktimizaciją

A.Saročkaitė „Pusiaus struktūruotas interviu asmenybės funkcionavimo vertinimui (STiP-5.1): preliminarūs žvalgomojo tyrimo paauglių imtyje rezultatai“

A.Steponavičiūtė „Studentų meta kognityvinių skaitymo strategijų taikymas: sąsajos su akademine, skaitymo motyvacija ir akademiniiais pasiekimais“

G.Jegorovaitė „Išimokymklinio amžiaus vaikų sakytinės kalbos vertinimas: tėvams skirta klausimyno psichometriniai rodikliai“

PSICHOLOGIJOS AKTUALIJOS

Moderuoja: dokt. Rita Jakštienė

Ž.Pečiūra „Darbuotojų socializacijos rodiklių ir patirties sąveikaujant su žaidybinimo elementais sąsajos“

G.Gramaglia „Darbo motyvacijos prielaidos: vidinės ir išorinės darbo motyvacijos ir pasitenkinimo darbu ugniagesių gelbėtojų imtyje“

G.Martišiūtė „Išminties kaip aplinką tausojančio elgesio veiksnio įvertinimas“

K.Sipko „Depresinis realizmas. Ar depresija iš tiesų yra pagrindinis rezultato tankio šališkumo fenomeną prognozuojantis veiksnys? Koks yra nerimo, streso ir savivertės vaidmuo?“

R.Katinaitė „Jaunų LGBTQ+ suaugusiųjų internalizuotas heteroseksizmas: paplitimas ir sąsajos su seksualinės orientacijos atskleidimo patirtimis“

G.Puzaitė „Žiaurios žiniasklaidos vartojimo, smurto patirčių viešojoje vietoje ir suvokiamo aplinkos saugumo sąsajos jaunų suaugusiųjų populiacijoje“

16:15 **APDOVANOJIMAI IR UŽDARYMAS**

18:00 **VAKARINĖ DALIS: ESKEDAR COFFEE BAR (PILIES G. 26)**

ŽODINIAI PRANEŠIMAI

INTERNETINĖS INTERVENCIJOS „FOREST“ VEIKSMINGUMAS IR DALYVIŲ ĮSITRAUKIMAS

Milda Baronaitė

Vilniaus universitetas

Išvadas. Medicinos darbuotojai savo darbe nuolat susiduria su stresą keliančiomis situacijomis, tačiau retai kreipiasi psichologinės pagalbos. Pati medicinos darbuotojų darbo specifika susijusi su dažnomis stresinėmis situacijomis, tad svarbu ieškoti veiksmingų būdų streso įveikai gerinti. Internetinės intervencijos gali būti naudinga pagalba medicinos darbuotojams, tačiau jų veiksmingumas bei dalyvių įsitraukimas mažai tyrinėti.

Tikslas. Tyrimu siekta ištirti internetinės psichosocialinės intervencijos „Forest“ veiksmingumą medicinos slaugytojų imtyje, susitelkiant į atsigavimą nuo streso bei dalyvių aktyvumą.

Tyrimo metodika. Į analizę įtraukti 28 dalyvių duomenys. Dalyvių amžius svyruoja nuo 27 iki 63 metų ($M = 41,68$; $SD = 11,51$), iš jų 26 moterys (93%) ir 2 vyrai (7%). Pagal programos metaduomenis, dalyviai per 6 savaites prie programos prisijungė nuo 2 iki 40 kartų ($M = 11,5$; $SD = 8,2$). Atsigavimui nuo streso vertinti naudotas Atsigavimo patirčių klausimynas (Sonnentag & Fritz, 2007). Dalyvių taip pat klausta apie tai, kiek laiko per savaitę jie skyrė programai.

Rezultatai. Tyrime nustatyta, kad intervencija buvo veiksminga atsigavimo nuo streso įgūdžiams: po intervencijos stipriai pagerėjo psichologinis atsitraukimas ($d = 0,85$ [0,41; 1,28]), vidutiniškai pagerėjo atsipalaidavimas ($d = 0,51$ [0,12; 0,91]), silpnai pagerėjo meistriškumo patyrimas ($d = 0,45$ [0,06; 0,84]). Kontrolės jausmo pokytis nebuvo reikšmingas. Kuo daugiau laiko dalyviai nurodė skyrę intervencijai, tuo didesnis buvo atsigavimo nuo streso pokytis ($r_s = 0,52$; $p = 0,005$). Atskirose subskalėse psichologinio atsitraukimo ($r_s = 0,41$; $p = 0,033$) ir atsipalaidavimo ($r_s = 0,47$; $p = 0,014$) įgūdžiai augo kartu su intervencijai skiriamu laiku.

Išvados. Tyrimas parodė, kad internetinė intervencija „Forest“ gali veiksmingai gerinti medicinos darbuotojų atsigavimo nuo streso įgūdžius. Kuo aktyviau dalyviai naudojos programa, tuo didesnę pokytį patyrė.

Darbo vadovas: Prof. dr. Evaldas Kazlauskas

Darbo konsultantė: Dokt. Austėja Dumarkaitė

Raktiniai žodžiai: Internetinė intervencija; atsigavimas nuo streso; medicinos darbuotojai.

KOMPLEKSINIO POTRAUMINIO STRESO, RIBINIO ASMENYBĖS SUTRIKIMO SIMPTOMŲ IR SAVIŽUDYBĖS RIZIKOS SĄSAJOS

Simona Burlėgaitė ir Odeta Geleželytė

Vilniaus universitetas

Potrauminio streso sutrikimas laikomas vienu iš reikšmingų savižudybės rizikos veiksnių (Fox et al., 2021). Tokie mokslinių tyrimų rezultatai skatina atkreipti dėmesį į mažiau tyrinėtą naujai

į TLK-11 įtrauktą kompleksinį potrauminį streso sutrikimą (KPTSS) bei jo sąsajas su suicidiškumu. Svarstant klausimus dėl KPTSS ir ribinio asmenybės sutrikimo (rAS) simptomų persidengimo, manoma, jog savižudybės rizika gali būti svarbiu diferencinės diagnostikos veiksniu (Hyland et al., 2019), tačiau tokių tyrimų dar labai trūksta. Pranešime bus pristatyti tyrimo, kuriuo buvo siekiama išanalizuoti sąsajas tarp KPTSS, rAS simptomų bei savižudybės rizikos, rezultatai.

Tyrimo dalyvavo 105 suaugusieji, iš jų 78,1% moterys (amžius: $M (SD) = 33,05 (10,40)$), gyvenime patyrę bent vieną trauminį įvykį. KPTSS simptomų rizikai įvertinti naudotas Tarptautinis traumos klausimynas (ITQ; Cloitre et al., 2018), rAS simptomų rizikai matuoti pasitelkta Ribinio tipo skalė (BPS; Oltmanns & Widiger, 2019), o savižudybės rizikai – Suicidinio elgesio klausimynas-Revizuotas (SBQ-R; Osman et al., 2001).

KPTSS rizikos paplitimas imtyje buvo 41%. Rezultatai atskleidė, kad savižudybės rizikos pasiskirstymas statistiškai reikšmingi skyrėsi tarp potrauminio streso sutrikimų riziką turinčių ir neturinčių tyrimo dalyvių grupių (KPTSS rizikos grupė – 53,6 %, PTSS rizikos grupė – 10,1%, neturinčių KPTSS/PTSS rizikos – 36,2%; $\chi^2 (2, N = 105) = 13,38, p = 0,001$). Logistinė regresinė analizė parodė, kad kontroliuojant tyrimo dalyvių amžių, savižudybės riziką prognozavo rAS simptomai – tarpasmeninio funkcionavimo sutrikimai ($OR = 1,42, p = 0,026$) ir neadaptyvios emocijų reguliacijos strategijos ($OR = 1,44, p = 0,025$). Į modelį įtraukti atskiri KPTSS simptomai neatsiskleidė kaip reikšmingi savižudybės rizikos prognostiniai veiksniai.

Šio tyrimo rezultatai parodė reikšmingą sąsają tarp rAS simptomų ir savižudybės rizikos. Vis dėlto, svarbu atkreipti dėmesį, kad daugiau nei pusė tyrimo dalyvių, esančių KPTSS rizikos grupėje, pateko ir į savižudybės rizikos grupę. Taigi svarbu tęsti panašius tyrimus didesnėse imtyse, kuriose pasiskirstymas tarp lyčių būtų tolygesnis. Taip pat ateityje būtų svarbu tyrimuose naudoti diagnostinius interviu, kurie leistų tiksliau įvertinti patiriamus simptomus.

Raktiniai žodžiai: kompleksinis potrauminis stresas, ribinis asmenybės sutrikimas, savižudybės rizika.

PSICHOLOGINIS ATSPARUMAS IR JO VEIKSNIAI REPREZENTACINĖJE LIETUVOS SUAUGUSIŲJŲ IMTYJE

Joana Butėnaitė-Switkiewicz

Mykolo Romerio universitetas

Per pastaruosius du dešimtmečius atsparumo tema tapo vis aktualesnė šiuolaikinei visuomenei ir senėjimui. Psichologinio atsparumas yra asmens gebėjimas teigiamai prisitaikyti prie iššūkių gyvenime. Dauguma atsparumo tyrimų yra skirti tirti rizikos grupes (vaikus, paauglius ar asmenis iš sudėtingos socialinės aplinkos), o bendrosios populiacijos suaugusiųjų žmonių tyrimai yra gana reti. Asmenų atsparumas susijęs su geresniu funkcionavimu, psichine sveikata bei ilgesne gyvenimo trukme. Tai gali reikšti, kad gyvenimo eigoje asmenys gali įgyti atsparumo, o mokymasis stiprinti savo atsparumą prisideda prie geresnės sveikatos ir gerovės. Todėl svarbu ištirti suaugusiųjų psichologinį atsparumą šalyse, patyrusias didelę transformaciją (tokiose kaip Lietuva), kur vyresnio amžiaus žmonės patyrė įvairių politinių ir socialinių pokyčių bei jų pragyvenimo ir pasitenkinimo savo gyvenimu lygis yra žemesnis už Europos vidurkį. Tai padės suprasti suaugusiųjų psichologinio atsparumo raišką ir jo veiksniai ir nustatyti sritis bei asmenis, kuriems reikia skirti daugiau dėmesio, taip skatinant atsparumui

palankią politiką. Šio tyrimo tikslas – išanalizuoti psichologinio atsparumo ir sociodemografinių bei psichosocialinių veiksnių ryšius suaugusiųjų imtyje. Metodika. Reprezentatyvi Lietuvos gyventojų apklausa, kurioje dalyvauja 1000 respondentų, 18 metų ir vyresnio amžiaus, atrinktų pagal daugiapakopę tikimybinę atranką (reprezentatyvi imtis pagal amžiaus, lyties ir gyvenamosios vietovės kriterijus). Apklausos būdas – asmeninis interviu respondento namuose, atliktas 2023 m. vasario-kovo mėn. Naudojamos skalės: Connor-Davidson Atsparumo Skalė (CD-RISC-10) (Connor ir Davidson, 2003), Pasaulinės sveikatos organizacijos geros savijautos rodiklis (PSO-5) ir vieno teiginio streso matas (Salminen ir kt., 2014). Įtraukti klausimai: sociodemografiniai (amžius, lytis, tautybė, išsilavinimas, pagrindinis užsiėmimas, gyvenamoji vieta, šeiminė padėtis, namų ūkio kiekis, finansinės pajamos), pasitenkinimas savimi, pasitenkinimas savo sveikata, pasitenkinimas asmeniniais santykiais, pasitenkinimas gyvenimu, saugumo jausmas kasdieniniame gyvenime ir asmeninio santykio su Dievu svarba. Rezultatai: pirminiai duomenys yra rinkimo ir analizės stadijoje.

Darbo vadovė – prof. dr. Irena Žemaitaitytė.

Raktiniai žodžiai: Atsparumas, subjektyvi gerovė, psichinė sveikata, suaugusieji.

SAPNAI APIE MIRUSĮJĮ GEDINT PO ARTIMOJO SAVIŽUDYBĖS

Austėja Agnietė Čepulienė

Vilniaus universitetas

Gedulas dėl savižudybės yra sudėtingas patyrimas, paveikiantis gedinčiojo santykius, jausmus, psichikos ir fizinę sveikatą. Nedaug yra žinoma apie sapnus gedint po artimojo savižudybės. Tačiau tyrimuose atsiskleidžia, kad sapnai apie mirusįjį po netekties dėl kitų nei savižudybė priežasčių gali ne tik atspindėti psichologinę būseną, bet ir padėti reguliuoti emocijas bei integruoti netektį į tolesnį gyvenimą. Sapnų turinio tyrimai gedint po artimojo savižudybės gali padėti geriau suprasti gedulo procesą ir sapnų funkcijas jo metu. Taigi, šio tyrimo tikslas buvo atskleisti sapnų apie mirusįjį turinį bei reakcijas į sapnus gedint po artimojo savižudybės. Tyrime dalyvavo devynios moterys, dėl savižudybės prieš 2-5 metus netekusios savo gyvenimo partnerio. Buvo atlikti pusiau struktūruoti interviu, o duomenys išanalizuoti refleksyviosios teminės analizės metodu. Buvo sugeneruotos trys temos: padedantys sapnai (sapnai padeda suprasti psichologinę būseną; sapnai padeda rasti dvasinę gedulo prasmę); sapnai atspindi gedulo po artimojo savižudybės trauminius aspektus (sapnuose mirusiojo būseną nerami; sapnų turinys susijęs su kalte ir atsakomybe; košmarai, susiję su trauma); bendravimas su mirusiuoju (mirusysis dalyvauja gedinčiosios gyvenime per sapnus; sapnas suteikia galimybę tęsti ryšį su mirusiuoju; atsiskyrimas nuo mirusiojo sapnuose). Tyrimo rezultatai atskleidžia, kad gedulo po artimojo savižudybės procesas atsispindi sapnų turinyje. Sapnai gali padėti gedulo metu geriau suprasti ir įvardinti savo išgyvenimus bei transformuoti ryšį su mirusiuoju. Sapnai, jų turinio ir psichologinių reiškinių analizė gali būti svarbi psichoterapiniame procese bei siekiant įprasminti netektį.

Raktiniai žodžiai: artimojo savižudybė; gedulas; sapnai.

INTERNETINĖ STRESO MAŽINIMO PROGRAMA MEDICINOS SLAUGYTOJOMS (-AMS): SU KUO SUSIJĘS POVEIKIO STABILUMAS?

Austėja Dumarkaitė ir Augustė Nomeikaitė

Vilniaus universitetas

Išvadas. Longitudinė psichikos sveikatos rodiklių tarpusavio sąveika psichologiniuose intervenciniuose tyrimuose, o ypač – internetinių intervencijų tyrimuose, vis dar susilaukia nepakankamai dėmesio. Šiame tyrime buvo analizuojamas internetu teikiama streso mažinimo programos mechanizmas Lietuvos medicinos slaugytojų imtyje.

Metodai. Tyrimui pasirinktas vienos grupės longitudinalinio tyrimo dizainas su trimis matavimais: prieš intervenciją, po intervencijos ir trys mėnesiai po intervencijos. Tyrimo imtį sudarė medicinos slaugytojos (-ai) ir slaugytojų padėjėjos (-ai), dirbančios (-ys) įvairiose sveikatos priežiūros įstaigose Lietuvoje ($N = 111$, amžius: $M(SD) = 41,69(10,85)$, 98,2% moterys). Tyrimo dalyvės (-iai) naudojos šešių savaičių trukmės internetu teikiama kognityvinės elgesio terapijos principais paremta programa su aktyviu psichologės (-o) įsitraukimu. Duomenys buvo analizuojami taikant autoregresinę persikertančių kelių analizę su keturiais kintamaisiais: stresu, nerimo ir depresijos simptomais bei psichologine gerove.

Rezultatai. Rezultatai atskleidė, kad sumažėję nerimo simptomai ir padidėjusi psichologinė gerovė po intervencijos prognozavo sumažėjusį streso lygį po trijų mėnesių (atitinkamai $\beta = 0,38$, $p < 0,001$; $\beta = -0,30$, $p < 0,01$). Be to, sumažėję nerimo simptomai po intervencijos reikšmingai prognozavo sumažėjusius depresijos simptomus po trijų mėnesių ($\beta = 0,55$, $p < 0,001$).

Išvados ir diskusija. Sumažėję nerimo simptomai ir padidėjusi psichologinė gerovė yra pagrindiniai intervencijos poveikio – sumažėjusio streso – palaikymo mechanizmai intervencijai pasibaigus. Įgyvendinant internetu teikiamas psichologines intervencijas daugiau dėmesio turėtų būti skiriama nerimo mažinimui. Be to, intervencijos taip pat turėtų būti orientuotos ne tik į įvairių psichikos sveikatos sutrikimų simptomų mažinimą, bet ir didinti psichologinę gerovę.

Raktiniai žodžiai: stresas; internetu teikiama intervencija; intervencijos poveikis; nerimas; psichologinė gerovė.

MEDITUOJANČIŲ ASMENŲ EMOCIJŲ REGULIACIJA IR PSICHOLOGINĖ GEROVĖ

Jurgita Garšvinskaitė

Vilniaus universitetas

Daugelis tyrėjų atranda, kad taikomos emocijų reguliacijos strategijos ir dėmesingo įsisąmoninimo gebėjimai susiję su padidėjusiu asmens psichologinės gerovės lygiu. Vis dėlto nėra aišku kaip tiksliai meditacija, kuri lavina dėmesingo įsisąmoninimo gebėjimus, paveikia emocijų reguliacijos ypatumus, dėl ko žmogus tampa labiau patenkintas gyvenimu.

Tyrimo tikslas - išanalizuoti tiesiogines ir netiesiogines meditacijos, dėmesingo įsisąmoninimo, emocijų reguliacijos ir psichologinės gerovės sąsajas, atsižvelgiant į sociodemografinės charakteristikas. Tyrimo vadovė dr. Olga Zamalijeva.

Tyrime dalyvavo 59 reguliariai medituojantys asmenys ($M = 35,61$, $SD = 9,99$), 46 nereguliariai medituojantys ($M = 31,00$, $SD = 9,92$) ir 91 meditacijos nepraktikuojantys respondentai ($M = 32,67$, $SD = 11,49$).

Tiriamieji užpildė Lietuvišką psichologinės gerovės skalę suaugusiems, Kognityvinės emocijų reguliacijos klausimyną, Emocijų reguliacijos klausimyną bei Sukaupto dėmesio ir įsisąmoninimo skalę.

Tyrimo strategija – skerspjūvio koreliacinis tyrimas ir kvaziekperimentas.

Gauta, kad reguliariai medituojantys asmenys, lyginant su nemedituojančiais, pasižymi aukštesniais dėmesingo įsisąmoninimo gebėjimais, didesne psichologine gerove, reguliuodami emocijas dažniau taiko planavimo, priėmimo ir pozityvaus perversinimo strategijas bei rečiau taiko emocijų slopinimo, kitų kaltinimo ir katastrofizavimo emocijų reguliacijos strategijas. Dažnesnis adaptyvių emocijų reguliacijos strategijų taikymas, retesnis neadaptyvių nukreiptų tiek į save, tiek į kitus ir aplinką emocijų reguliacijos strategijų taikymas paaiškina aukštesnį psichologinės gerovės lygį. Tiek aukštesni dėmesingo įsisąmoninimo gebėjimai, tiek meditacijos praktikavimas tiesiogiai ir netiesiogiai, per neadaptyvių nukreiptų į kitus ir aplinką strategijų retesnį taikymą, paaiškina asmens aukštesnę psichologinę gerovę.

Raktiniai žodžiai: Meditacija, emocijų reguliacija, sąmoningumas, psichologinė gerovė.

DARBO MOTYVACIJOS PRIELAIIDOS: VIDINĖS IR IŠORINĖS DARBO MOTYVACIJOS IR PASITENKINIMO DARBU SĄSAJOS UGNIAGESIŲ GELBĖTOJŲ IMTYJE

Gustė Gramaglia

Mykolo Romerio universitetas

Įvadas. Ugniagesių gelbėtojų darbo sąlygos yra pavojingos, darbe jiems tenka susidurti su specifiniais stresoriais, kurie gali turėti neigiamos įtakos jų darbo motyvacijai ir pasitenkinimui darbu, tačiau tyrimų šia svarbia tema vis dar trūksta. Šių veiksnių geresnis suvokimas gali padėti nustatyti galimas pasitenkinimo darbu ir darbo motyvacijos kliūtis ugniagesių gelbėtojų imtyje ir siūlyti sprendimus, kaip joms užkirsti kelią bei, tuo pačiu, didinti pasitenkinimą darbu. Tyrimo tikslas – išnagrinėti ugniagesių gelbėtojų darbo motyvaciją: sąsajas tarp vidinės ir išorinės darbo motyvacijos, su darbu susijusių esminių psichologinių poreikių patenkinimo ir pasitenkinimu darbu.

Metodika. Tyrime dalyvavo 142 ugniagesiai gelbėtojai iš visos Lietuvos, kurių amžiaus vidurkis 43,04. Naudotas klausimynas, vertinantis vidinės ir išorinės darbo motyvacijos apraiškas (WEIMS, Tremblay et al., 2009), taip pat klausimynas, įvertinantis su darbu susijusių esminių psichologinių poreikių patenkinimą (WBNS, Van den Broeck et al., 2010) bei skalę, vertinanti pasitenkinimą darbu multidimensiu lygmeniu (MJSS, Ozpehlivan & Acar, 2016).

Rezultatai. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad pasitenkinimas darbu didėja, kai ugniagesiai gelbėtojai turi vidinę darbo motyvaciją ($r = 0,218$, $p < 0,001$). Rezultatai taip pat atskleidė, kad ugniagesių gelbėtojų pasitenkinimas darbu didėja, kai jų autonomijos poreikis yra patenkintas ($r = 0,501$, $p < 0,001$). Taip pat rezultatai atskleidė, kad ugniagesių gelbėtojų pasitenkinimas darbu didėja, kai yra patenkintas jų sąryšingumo poreikis ($r = 0,300$, $p < 0,001$), tačiau nebuvo rasta reikšmingų ryšių tarp pasitenkinimo darbu ir kompetencijos poreikio patenkinimo darbe ($r = 0,193$, $p = 0,022$).

Išvados. Ugniagesių gelbėtojų pasitenkinimui darbu svarbiausia yra patenkinti autonomijos ir sąryšingumo poreikį, tačiau kompetencijos poreikio patenkinimas didelės svarbos nekelia. Taip pat ugniagesių gelbėtojų pasitenkinimo darbu didėjimui įtakos turi ir jų vidinė darbo motyvacija.

Raktiniai žodžiai: darbo motyvacija, ugniagesiai gelbėtojai, pasitenkinimas darbu.

JAUNESNIOJO MOKYKLINIO AMŽIAUS MOKSLEIVIŲ EKSPRESYVIŲ PIEŠINIŲ POKYČIAI 2019-2022 M.

Daiva Jakubonienė

VšĮ Integruojančios medicinos ir sveikatingumo centras

Įvadas. Vaikų gebėjimas piešti ekspresyviai (išreiškiant nuotaiką) vystosi su amžiumi. Be to, jį veikia įvairūs aplinkos veiksniai. Lietuvoje ekspresyvių piešinių tyrimų atlikta nedaug, todėl nauja informacija apie tokių piešinių pokyčius laike išplėstų vaikų raidos supratimą.

Darbo tikslas: išanalizuoti jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų grupės ekspresyvius piešinius, pieštus 2019 ir 2022 metais bei palyginti jų raidos ypatumus su nustatytais Didžiojoje Britanijoje.

Metodika. Tyrimo dalyviai - vienos Vilniaus mokyklos 10 berniukų ir 9 mergaitės, atrinkti patogiosios atrankos būdu; 2019 m. jie antrokai; tie patys dalyviai 2019 ir 2022 metais. **Tyrimo priemonės** – 1) A4 formato balti popieriaus lapai ir 2) 2019 m. 6 pieštukai: geltonas, raudonas, rudas, žalias, mėlynas ir violetinis, o 2022 metais – 8 spalvų pieštukai: geltonas, oranžinis, raudonas, rudas, mėlynas, žalias, violetinis ir juodas. **Tyrimo eiga.** Visi mokiniai piešė tuo pačiu metu, per piešimo pamoką. Užduotys: 1) linksmas piešinys; 2) liūdnas piešinys. **Piešinių analizė.** Apskaičiuota, kuri turimų spalvų dalis panaudota kiekviename piešinyje. 5 balų sistema vertinta, kiek piešinys atspindi prašomą nuotaiką, (aukštesnis balas – geriau atspindi). Tirta, kuri dalis vaikų naudojo kiekvieną iš trijų nuotaikos raiškos būdų: ją reikė tiesiogiai, per piešinio temą ar abstrakčiai. 5 balų sistema vertintas piešinių sudėtingumas (sudėtingesni - aukštesniais balais). Piešinius vertino du psichologai, įverčių nesutapimo atveju registruotas jų vidurkis, suapvalintas iki sveiko skaičiaus.

Rezultatai. Nei linksmų, nei liūdnų piešinių nuotaikos atvaizdavimo kokybė bei raiškos būdų panaudojimas tiriamuoju laikotarpiu statistiškai reikšmingai nepakito. Liūdni piešiniai 2019 m. buvo statistiškai reikšmingai sudėtingesni nei 2022 m. ($p = 0,018$), o taip pat statistiškai reikšmingai spalvingesni ($p = 0,001$).

Išvada. Nors daugeliu aspektų ekspresyvaus piešimo raida tyrimo grupėje atitiko Didžiojoje Britanijoje nustatytus dėsningumus, nėra aišku, kodėl sumažėjo liūdnų piešinių sudėtingumas bei spalvingumas, ir galbūt tai gali paaiškinti tiriamuoju laikotarpiu vykę du visuomenę sukrėtę įvykiai: COVID-19 karantinas ir karas Ukrainoje.

Raktiniai žodžiai: vaikai, ekspresyvus piešimas, sudėtingumas, spalvos.

TĖVŲ TAIKOMŲ DISCIPLINAVIMO BŪDŲ IR 2-5 METŲ VAIKŲ SAVI-REGULIACIJOS SĄSAJA: SISTEMINĖ LITERATŪROS ANALIZĖ

Julija Janulevičė

Vytauto Didžiojo universitetas

Išvadas. Gyvenimo eigoje atsirandančios elgesio, socialinės, emocinės problemos neretai kyla dėl netinkamo tėvų taikomo disciplinavimo vaikystėje (Gross & Cassidy, 2019; Choe, Olson & Sameroff, 2013), kuris gali apimti ir vaikų patiriamą tėvų ar globėjų fizinį ir / ar psichologinį smurtą. Ankstyvoji vaikystė įvardinama kaip etapas, kuomet savi-reguliacijos mechanizmas yra formuojamas greičiausiai, šiame laikotarpyje šis mechanizmas yra lanksčiausias ir paveiklus modifikacijoms. Tyrimai atskleidžia, jog tėvų taikomas disciplinavimo būdas yra reikšmingas veiksnys vaikų savi-reguliacijos formavimuisi. Vis dėlto, pastebima, kad literatūroje nagrinėjamas tėvų taikomo disciplinavimo ir vaikų savi-reguliacijos ryšys yra dviprasmiškas, atliekami tyrimai yra fragmentiški, trūksta sistemiškos rezultatų sintezės, kuri leistų atskleisti tikrąjį šių reiškinių ryšį. Atliekant sisteminę analizę yra siekiama apžvelgti ir atskleisti, kaip specifiskai siejasi skirtingi tėvų disciplinavimo būdai su 2-5 m. vaikų savi-reguliacija.

Rezultatai. Šios sisteminės literatūros analizės, kuri buvo atliekama kartu su darbo vadove doc. dr. Viktorija Čepukienė, imtis yra 31 tyrimas, atliktas 2000-2022 m. 7 skirtingose šalyse, kuriuose iš viso dalyvavo 36162 vaikai (49,7 proc. berniukų; amžiaus vidurkis 24,9 mėn. – 63,8 mėn.) Tyrimai buvo atrinkti pagal iš anksto numatytus kriterijus ir analizuojamos sąsajos tarp tėvų taikomo disciplinavimo bei 2-5 metų vaikų savi-reguliacijos ir jos elementų. Viso tyrimuose pateikta 120 koreliacijos koeficientų, kurių 28 yra tarp konstruktyvios disciplinos ir savi-reguliacijos, bei 92 tarp destruktivos disciplinos ir savi-reguliacijos.

Išvados. Rezultatai atskleidė, kad destruktivūs tėvų disciplinavimo būdai yra susiję su žemesne, o konstruktyvūs su aukštesne vaikų savi-reguliacija ar jos elementais, tokiais kaip pastangų kontrolė, slopinimo kontrolė, emocijų reguliacija, dėmesio kontrolė. Nebuvo pastebėta tėvų lyties dėsningumų, galinčių daryti įtaką tėvų taikomo disciplinavimo ir 2-5 metų vaikų savi-reguliacijos sąsajai: tiek tėčių, tiek mamų taikomas destruktivus disciplinavimas yra neigiamai susijęs su vaikų savireguliacija; tiek tėčių, tiek mamų taikomas konstruktyvus disciplinavimas yra teigiamai susijęs su vaikų savi-reguliacija.

Darbas atliktas kartu su doc. dr. Viktorija Čepukienė, Vytauto Didžiojo universitetas, Socialinių mokslų fakultetas, Psichologijos katedra.

Raktiniai žodžiai: tėvų taikomas disciplinavimas, savi-reguliacija, ankstyvoji vaikystė.

IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ SAKYTINĖS KALBOS VERTINIMAS: TĖVAMS SKIRTO KLAUSIMYNO PSICHOMETRINIAI RODIKLIAI

Gintautė Jagorovaitė

Vytauto Didžiojo universitetas

Vaikų kalbėjimo vertinimui užsienio šalyse sukurta įvairių skalių, klausimynų. Pastebėta, kad yra instrumentų, skirtų ne tik tyrėjams, bet ir tėvams. Autoriai (Law & Roy, 2008; Bennets et al., 2016) teigia, kad klausimynai tėvams – vieni plačiausiai naudojamų vaiko kalbos vertinimo priemonių. Informacija apie vaiko kalbėjimą pateikiama ekonomišku, greitesniu būdu ir

galimai mažiau paveikiami tyrimo rezultatai. Be to, pasiekiamas pakankamai aukštas patikimumas.

Svarbu pabrėžti, kad plačiausiai naudojami ir aukščiausiu patikimumu pasižymintys instrumentai nepritaikyti lietuvių vaikų sakytinei kalbai vertinti. Atlikus Lietuvoje adaptuotų instrumentų paiešką, pavyko aptikti metodiką „Urtės ir Motiejaus diena“, skirtą 5-7 m. vaikų kalbos raidos vertinimui (Glebuviene ir kt., 2014). Visgi ji nėra skirta tėvams, o sudaryta specialistams – logopedams, psichologams. Taip pat ji neapima viso ikimokyklinio amžiaus tarpsnio.

Pagrįstai kyla poreikis sukurti lietuvišką instrumentą ikimokyklinio amžiaus vaikų sakytinei kalbai vertinti, skirtą tėvams. Tokio instrumento atsiradimas Lietuvoje būtų svarbus, kadangi sakytinei kalbai vertinti nerekomenduojama naudoti verstų iš užsienio kalbos instrumentų dėl kultūrinių ir kalbos kontekstinių skirtumų (Dale, 2015).

Tyrimo tikslas – atskleisti tėvams skirtos pildyti skalės, sudarytos 3-5 metų vaiko sakytinės kalbos lygiui tirti, psichometrinės charakteristikas. Skalę sudarė autorė kartu su dr. Jurga Misiūniene, vykdydamos LMT finansuojamą Studentų tyrimų vasaros metu projektą (Nr. P-SV-22-209.). Ikimokyklinio amžiaus vaikų sakytinės kalbos vertinimo skalė, skirta tėvams, parengta remiantis autorės bakalauro darbe naudotu Vaikų sakytinės kalbos lygio klausimynu ir autorių (Laake & Bridgett, 2014; Ireton, 1992; Hadley & Rice, 1993) darbais. Ją užpildė 95 mamos ir 10 tėčių, auginančių tipinės raidos 3-5 metų vaikus.

Tyrimo rezultatai parodė, kad instrumentas, sudarytas iš trijų dalių, naudojant jį kaip vientisą, nėra tinkamas vertinti ikimokyklinio amžiaus vaikų sakytinę kalbą. Atskiros instrumento dalys pasižymi aukštu patikimumu (Kronbach'o alfa nuo 0,876 iki 0,981). Viena dalimi gali būti laikomas pasyvaus ir aktyvaus žodyno patikrinamasis sąrašas. Faktorinės analizės rezultatai atskleidė, kad antra ir trečia dalimi gali būti laikomos kalbos supratimą ir ekspresyviąją kalbą atspindinčios poskalės.

Raktiniai žodžiai: ikimokyklinis amžius, sakytinė kalba, vertinimas, skalė, tėvai.

KOMPLEKSNIO POTRAUMINIO STRESO RIZIKA PAAUGLYSTĖJE: PSICHOSOCIALINIŲ VEIKSNIŲ SVARBA

Agnietė Kairytė

Vilniaus universitetas

Įvadas. Kompleksinio potrauminio streso (KPTSS) diagnozė į Tarptautinės ligų klasifikacijos 11-ąją versiją buvo įtraukta dar 2018 m. Tačiau dėl iššūkių atlikti tyrimus su nepilnamečiais, vis dar mažai yra žinoma apie šį sutrikimą paauglystėje. Tyrimo tikslas – įvertinti psichosocialinius veiksnius, susijusius su KPTSS rizika.

Metodika. Šis tyrimas yra dviejų etapų longitudinalinio tyrimo „Stresas ir atsparumas paauglystėje“ dalis. Bendrą tyrimo imtį sudarė 849 paaugliai. Informuoti raštiški tėvų sutikimai dėl vaiko dalyvavimo tęstiniame tyrime buvo gauti pirmosios tyrimo bangos metu. Šios analizės imtį sudarė 60 paauglių, kuriems pirmojo etapo metu buvo nustatyta KPTSS rizika. Imtį sudarė 70% merginų, dalyvių vidutinis amžius pirmosios bangos metu buvo 14,48 metų ($SD = 1,20$). Tyrimo dalyviams buvo pateiktas savistatos klausimynų paketas. KPTSS rizika įvertinta Tarptautinio traumos klausimyno vaikų ir paauglių versija (ITQ-CA; Cloitre et al.,

2018). Taip pat naudota Gaunamos pozityvios socialinės paramos skalė (PPSS, VU Psichotraumatologijos centro revizuota Krizių pagalbos skalės versija, sukurta Joseph ir kt., 1992), papildomi klausimai apie žmones, į kuriuos paauglys linkęs kreiptis pagalbos, Vieništumo skalė (Hughes et al., 2004) ir klausimai apie patiriamas patyčias.

Rezultatai. Nustatyta, kad tyrimo imtyje per dvejus metus 40% ($n = 24$) paauglių išliko KPTSS rizika, o 60% ($n = 36$) paauglių KPTSS rizika jau nebebuvo būdinga. Su KPTSS rizikos sumažėjimu buvo susiję mažesnis trauminių patirčių skaičius ($p = 0,008$), gaunama didesnė socialinė parama ($p = 0,002$), mažesnis patiriamas vieništumo jausmas ($p < 0,001$) ir retesnės patyčių patirtys ($p = 0,024$) per dviejų metų laikotarpį tarp matavimų, palyginus su grupe, kuriai KPTSS rizika per dvejus metus buvo išlikusi. Taip pat grupė su išnykusia KPTSS rizika pasižymėjo didesniu socialinių ryšių kiekiu tiek pirmojo matavimo metu, kai buvo identifikuota KPTSS rizika ($p = 0,007$), tiek po dviejų metų ($p = 0,021$), kai KPTSS rizika nebebuvo stebima.

Išvados. KPTSS simptomų raiška paauglystėje yra reikšmingai susijusi su paauglio socialine aplinka. Siekiant padėti paaugliui, turinčiam KPTSS riziką, svarbu užtikrinti saugią ir palaikančią socialinę aplinką.

Raktiniai žodžiai: Kompleksinio potrauminio streso sutrikimas; paauglystė; psichologinė trauma; socialinė parama.

JAUNŲ LGBTQ+ SUAUGUSIŲJŲ INTERNALIZUOTAS HETEROSEKSIZMAS: PAPLITIMAS IR SĄSAJOS SU SEKSUALINĖS ORIENTACIJOS ATSKLEIDIMO PATIRTIMIS

Rasa Katinaitė

Vytauto Didžiojo universitetas

Įvadas. Internalizuotas heteroseksizmas (IH) – iš visuomenės perimta neigiama LGBTQ+ asmenų nuostata į savo seksualinę orientaciją, susijusi su prastesne LGBTQ+ asmenų psichikos sveikata bei socialinėmis problemomis. Pastebima, kad seksualinės orientacijos atskleidimas bei teigiamos reakcijos į jį sulaukimas yra susijęs su mažiau išreikštu IH. Nors Lietuvos visuomenė yra priskiriama prie LGBTQ+ asmenims nepalankių, informacijos apie IH paplitimą Lietuvoje ir jaunų LGBTQ+ asmenų patirtis dar trūksta. Šio tyrimo tikslas – pristatyti IH sąsajas su Lietuvoje gyvenančių LGBTQ+ asmenų demografinėmis charakteristikomis bei atsiskleidimo patirtimis.

Metodika. Pristatomi rezultatai yra dalis didesnio tyrimo, finansuojamo Lietuvos Mokslo Tarybos (Nr. P-ST-22-211). Tyrime sudalyvavo 123 jauni suaugusieji (18-29 m. $M(SD)=23,17$ (3,06), 52,1% - moterys, 28,9% vyrai, 15,7% - nebinarinė lytis, 3,3% - translyčiai). IH vertintas peržiūrėta reakcijų į homoseksualumą skale (RHS-R, Smolenski et al., 2010, $\alpha=0,660$), matuojančia dėl LGBTQ+ tapatybės jaučiamą asmeninį diskomfortą (PC), socialinį diskomfortą (SC) ir viešąjį identitetą (PI). Atsiskleidimo patirtys vertintos, naudojant atsiskleidimo inventorių (Mohr & Fassinger, 2000, $\alpha = 0,785$) bei seksualinės orientacijos atskleidimo indeksą (Costa et al., 2013, $\alpha = 0,744$), tyrinėjančius atsiskleidimo šeimai, pasauliui ir religijai patirtis.

Rezultatai. Tarp jaunų LGBTQ+ suaugusiųjų, labiausiai išreikštas viešasis identitetas, mažiausiai – asmeninis diskomfortas ($p < 0,024$, $\chi^2 = 7,436$). Pastebėta, kad jaunesnis amžius ($p(SC) = 0,048$ $r = -0,178$), didesnis atsiskleidimas šeimai ($p = 0,016$, $r = -0,254$) ir pasauliui ($p = 0,001$, $r = -0,379$) bei didesnis mamos ($p = 0,007$, $r = 0,294$) ir brolių/seserų ($p = 0,011$, $r = 0,305$) atsiskleidimas.

priėmimas yra susiję su mažiau išreikštu bendru IH. Pastebėti IH skirtumai, atsižvelgiant į demografines charakteristikas: vyrai pasižymėjo aukštesniu IH nei moterys ar kitų lyčių atstovai ($p = 0,011$, $KW-H = 9,045$), gėjai pasižymėjo didesniu IH nei lesbietės, biseksualai ar kitos seksualinės orientacijos asmenys ($p = 0,008$, $KW-H=11,908$). Kiti tyrinėti skirtumai nebuvo reikšmingi.

Išvados. Labiausiai IH problematika aktuali jauniems homoseksualiems vyrams, prieš kuriuos dažniausiai būna nukreiptos neigiamos visuomenės nuostatos. Visgi, seksualinės orientacijos atskleidimas bei priėmimo ją atskleidus sulaukimas siejasi su mažesniu IH, ypač šeimoje, todėl svarbu kurti intervencijas, orientuotas į pagalbą LGBQ+ asmenų šeimos nariams, taip užkertant kelią IH paplitimui.

Tyrimas atliktas kartu su prof. dr. Kristina Žardeckaite-Matulaitiene.

Raktiniai žodžiai: LGBQ+; internalizuotas heteroseksizmas; seksualinės orientacijos atskleidimas; jauni suaugę.

„SKROLINK KAIP VISI!“ NUKRYPIMAS NUO DESKRIPTYVIŲ KLASĖS SOCIALINIŲ TINKLŲ VARTOJIMO NORMŲ PROGNOZUOJA DIDESNĘ VIKTIMIZACIJĄ

Gintautas Katulis

Mykolo Romerio universitetas

Tyrimai dažnai telkiasi į individualias vaiko savybes arba aplinkos charakteristikas kurios gali lemti didesnę viktimizacijos riziką (Kaufman et. al 2022), tačiau, vaikas ir jo aplinka yra viena, dinamiška ir susijusi sistema (Bronfenbrenner, 1992). Svarbu atsižvelgti ne tik į atskirus elementus susijusius su viktimizavimu, bet ir jų sąveikas. Asmens-grupės nepanašumo modelis pastebi, jog asmenys kurie labiau atitinka deskriptyvias (panašumo į daugumą) grupės normas yra labiau priimami į grupę ir geriau joje jaučiasi, nei tie kurie jų neatitinka (Wright 1978).

Socialinių tinklų naudojimas dažnai yra siejamas su neigiamomis pasekmėmis (O'reilly, 2020) visgi, socialinių tinklų vartojimo žalingumas yra susijęs su aplinka. Aplinkoje kurioje socialinių tinklų naudojimas yra aukštas, didesnis vartojimas neturi neigiamų padarinių vaiko gerovei. (Boer et al., 2020). Kita vertus, mokiniai kurie turi mažiau draugų socialiniuose tinkluose nei jų klasiokai, turi didesnę tikimybę būti patirti viktimizaciją (Kaufman et. al 2022). Atsižvelgiant į asmens-grupės nepanašumo modelį, darome prielaidą, kad nukrypimas nuo klasės socialinių tinklų vartojimo normų bus susijęs su didesnę viktimizacija metų eigoje.

Hipotezei patikrinti naudojamas Grupės veikėjo-partnerio abipusės priklausomybės modelis (GAPIM) kuris žvelgia į sąsajas tarp individo ir klasės charakteristikų. Tyrime dalyvavo 772 9-14 metų amžiaus (Vid. = 11,3, $SD = 1,17$; 49;83% mergaitės) mokiniai iš 45 Lietuvos klasių. Viktimizacija buvo matuojama remiantis klasiokų nominacijomis, socialinių tinklų vartojimui matuoti buvo naudoti 3 klausimai apie socialinių tinklų ir programėlių vartojimą.

Preliminari analizė atskleidė, kad didesnis skirtumas tarp vaiko ir klasės vartojimo vidurkio prognozavo didesnę viktimizaciją ($p = 0,002$), mokiniai kurie naudojo socialinius tinklus panašiai kaip klasiokai patyrė mažesnę viktimizaciją. Individualūs vartojimo įpročiai, vidutinis socialinių tinklų vartojimas klasėje, bei naudojimosi variacija klasėje reikšmingai neprognozavo viktimizacijos.

Nors mokinių socialinių tinklų naudojimo įpročiai iš savęs neprognozavo didesnių viktimizacijos rodiklių, didesnis mokinio socialinių tinklų naudojimo skirtumas nuo klasės vidurkio – prognozavo. Šie rezultatai sutampa su asmens-grupės nepanašumo modeliu, mokiniai kurie neatitinkantys deskriptyvių klasės normų socialinių tinklų vartojimo įpročiuose, susiduria su didesne viktimizacijos rizika.

Raktiniai žodžiai: Viktimizacija, klasės aplinka, socialiniai tinklai, patyčios.

SAVIŽALA IR JOS FUNKCIJOS: ISAS KLAUSIMYNO LIETUVIŠKOS VERSIJOS TAIKYMAS STUDENČIŲ IMTYJE

Vakarė Kisieliūtė

Vilniaus universitetas

Nors nesavižudiška savižala (NS) yra viena iš labai svarbių problemų tarp jaunų suaugusiųjų moterų, Lietuvoje yra atlikta labai mažai tyrimų, kurie tyrinėtų NS bei jos charakteristikas, tokias kaip dažnį ar funkcijas, šioje imtyje. Apskritai, Lietuvoje nėra pritaikyto išsamaus klausimyno, kuris vertintų ne tik skirtingus NS būdus dažnį, bet ir kitas charakteristikas. Šio darbo tikslas yra įvertinti ISAS klausimyno lietuviškos versijos taikymo galimybes studentų imtyje bei ištirti studentų NS, įvertinant ne tik būdus ir dažnį, bet ir save žalojančio elgesio funkcijas, o taip pat NS sąsajas su suicidiškumu. Studentų imtis pasirinkta todėl, kad NS dažniau pasižymi būtent merginos nei vaikinai bei save žalojančio elgesio paplitimas didžiausias paauglystėje ir tarp jaunų suaugusiųjų.

Iš viso tyrime dalyvavo 351 Vilniaus universiteto bakalauro arba vientisųjų studijų studentė nuo 19 iki 29 m. amžiaus ($M = 20,78$; $SD = 1,95$). 211 tyrimo dalyvių (nuo 18 iki 29 m. amžiaus: $M = 20,81$; $SD = 1,87$) nurodė save žalojusios ir užpildė į lietuvių k. išverstą ISAS (angl. Inventory of Statements about Self-Injury; Klonsky & Olino, 2008) klausimyno versiją, kuriame buvo klausiama apie NS būdus, dažnį ir funkcijas. Taip pat elektroninėje anketoje buvo pateiktas Revizuotas savižudiško elgesio klausimynas (SBQ-R; Osman ir kt., 2001). Surinkti duomenys buvo naudojami atlikti ISAS klausimyno tiriamajai ir patvirtinamajai faktorinėms analizėms, bei įvertinti surinktos imties NS ypatumai ir jų ryšiai su savižudiškumu.

Iš tyrimo dalyvių, 211 (60,1 %) pranešė apie NS per gyvenimą, o dažniausi savižalos metodai: pjaustymasis, su mityba susijusi savižala ir neleidimas užgyti žaizdoms. Vidutiniškai studentės buvo 12,91 metų (nuo 4 iki 27 m. amžiaus; $SD = 3,12$) pirmo NS pasireiškimo metu ir 78,7 % tyrimo dalyvių pranešė apie norą nutraukti tokį elgesį. Remiantis tiriamosios faktorinės analizės rezultatais, originalaus ISAS klausimyno 13 subskalių modelis netiko šio tyrimo imtyje. Taigi iš originalaus modelio buvo išimta tarpasmeninių ryšių subskalė bei papildomai pašalinti dar 4 klausimai, kurie netiko atitinkamoms subskalėms šio tyrimo imtyje. Dėl pakeistų klausimų skaičiaus subskalėse, kiekvienos funkcijos įverčiai apskaičiuojami išvedus jų vidurkius. Stipriausiai išreikštos NS funkcijos šio tyrimo imtyje buvo emocijų reguliacijos, savęs baudymo ir sielvarto pabrėžimo. Buvo rastas reikšmingas ryšys tarp didesnės savižudybės rizikos ir NS bei tam tikrų jos funkcijų.

Parengta ISAS klausimyno lietuviška versija yra tinkama naudoti siekiant įvertinti NS ir jos funkcijas. NS yra opi problema tarp studentų merginų, kadangi daugiau nei pusė jų per gyvenimą yra save žalojusios bei didžioji dalis besižalojusių norėtų tokį elgesį nutraukti.

Dažniausias NS būdas šioje imtyje buvo pjaustymasis, o dažniausiai minima NS funkcija - emocijų reguliavimas.

Darbas atliktas kartu su dr. Egle Mažulyte-Rašytine, Vilniaus universitetas, Filosofijos fakultetas, Psichologijos institutas.

Raktiniai žodžiai: Nesavižudiška savižala, nesavižudiškos savižalos funkcijos, ISAS klausimynas, savižudiškumas.

TĖVŲ NEPALANKIŲ VAIKYSTĖS PATIRČIŲ IR ASMENYBĖS FUNKCIONAVIMO SĄSAJOS: EPISTEMINIO PASITIKĖJIMO VAIDMUO

Nerilė Kopcikaite

Vilniaus universitetas

Įvadas. Nepalankios vaikystės patirtys žaloja vaiko psichinę sveikatą ir gali būti susijusios su įvairių psichologinių sunkumų pasireiškimu suaugus bei tapus tėvais, tarp jų ir su sutrikusiu asmenybės funkcionavimo lygiu bei episteminio pasitikėjimu, t. y. pasitikėjimu tarpasmeniškai perduodamos informacijos autentiškumu ir asmenine svarba. Kol kas empirinių tyrimų, nagrinėjančių šį ryšį, dar trūksta, todėl šio tyrimo tikslas išanalizuoti episteminio pasitikėjimo vaidmenį medijuojant ryšį tarp tėvų nepalankių vaikystės patirčių ir asmenybės funkcionavimo lygio.

Metodika. Atliktas skerspjūvio dizaino tyrimas. Tyrime dalyvavo 110 tėvų (80 proc. moterų, amžius $M = 39,1$; $SD = 5,74$), patiriančių psichologinius sunkumus ar turinčius vaikų, kurie patiria psichologinius sunkumus. Naudoti instrumentai: demografinių duomenų anketa; Nepalankių vaikystės patirčių klausimynas – suaugusiųjų versija (VPK-S; Gervinskaitė-Paulaitienė ir Barkauskienė, 2018, adaptuota iš Dube et al., 2001); Episteminio pasitikėjimo, nepasitikėjimo ir patiklumo klausimynas (ETMCQ; Campbell, 2021); Asmenybės funkcionavimo lygio skalė – trumpoji versija (LPFS-BF 2.0; Weekers et al., 2018).

Rezultatai. Didžioji dalis tyrime dalyvavusių tėvų nurodė patyrę (89,1 proc.) bent vieną nepalankią vaikystės patirtį. Nepalankių vaikystės patirčių skaičius buvo reikšmingai susijęs su asmenybės funkcionavimo lygiu. Nustatyta, kad episteminis patiklumas medijuoja ryšį tarp tėvų nepalankių vaikystės patirčių ir asmenybės funkcionavimo. Nustatyti asmenybės funkcionavimo lygio prognostiniai veiksniai: vaikystėje patirtas emocinis apleistumas, episteminis nepasitikėjimas, episteminis patiklumas bei moteriška lytis.

Išvados. Šio tyrimo rezultatai parodė, kad aukštesnis episteminis patiklumas reikšmingai medijuoja ryšį tarp tėvų nepalankių vaikystės patirčių ir asmenybės funkcionavimo lygio. Kadangi episteminį pasitikėjimą galima stiprinti psichoterapijos pagalba, žinių plėtimas apie šio konstrukto vaidmenį gali būti naudingas psichoterapinių intervencijų ir psichopatologijos prevencijos tyrimams.

Šis tyrimas yra projekto „Mentalizacija grįstos tėvystės programos veiksmingumo Lietuvoje tyrimas“ dalis. Projektas bendrai finansuotas iš Europos socialinio fondo lėšų (projekto Nr. 09.3.3-LMT-K-712-23-0152) pagal dotacijos sutartį su Lietuvos mokslo taryba (LMTLT).

Darbo vadovė: dr. Lina Gervinskaitė – Paulaitienė

Raktiniai žodžiai: nepalankios vaikystės patirtys, asmenybės funkcionavimas, episteminis pasitikėjimas.

MOTINYSTĖS PATYRIMAS ANKSTYVAME VAIKO AMŽIUIJE

Gabrielė Lubauskaitė

Mykolo Romerio universitetas

Įvadas. Motinystė – psichologiškai gili transformacija (Babetin, 2020), kuri laikoma vienu reikšmingiausių gyvenimo įvykių (From, 2014). Tapsmas motina kiekvieną moterį aplanko skirtingu metu, tačiau nuo tada, kai moteris pasijunta esanti mama, šis vaidmuo ją lydi visą gyvenimą, kartu keisdamas ir ją kaip žmogų (Hennekam, 2016; Barha ir Galea, 2017). Motinystė – tai patyrimas, kuris iš esmės keičia moters gyvenimą, nepriklausomai nuo moters amžiaus ar vaiko sveikatos būklės, ypač pirmą kartą tapus motina. Šio tyrimo tikslas – atskleisti pirmą kartą motinomis tapusių moterų patyrimus ir išgyvenimus pirmaisiais dviem vaiko gyvenimo metais.

Metodika. Tyrimo dalyviai – tyrime dalyvavo 4 pirmą kartą motinomis tapusios moterys, kurių amžius tyrimo metu 31–36 metų. Vaiko amžius tyrimo metu 2–3,5 metų. Tyrimo duomenys buvo renkami struktūruoto pusiau giluminio interviu būdu. Surinktiems duomenims nagrinėti buvo pasitelkti Braun ir Clarke (2022) teminės analizės rekomenduojami etapai.

Radiniai. Tyrimo radiniai – atlikus duomenų analizę, išgryninta 14 pirminių temų, kurios buvo apjungtos į 4 pagrindines temas: 1) Suvokta motinystė; 2) Savęs (ne)matymas motinystėje; 3) Keturios išjaustos motinystės; 4) Išverti augantį vaiką.

Išvados. Taigi, tampant ir tapus motina išgyvenami tapatumo virsmai – persiorientavimas motinos vaidmeniui, vėliau profesinio moters vaidmens ir motinos vaidmens sumaištis. Paaiškėjo, kad pirmą kartą motinystę patiriančiai moteriai pirmieji vaiko gyvenimo metai fiziškai yra gerokai sudėtingesni nei antrieji. Antraisiais vaiko gyvenimo metais motinos susiduria su savarankiškėjančio vaiko etapu, kuris joms kelia ir baimę, ir džiaugsmą. Paminėtina, kad per pirmuosius dvejus metus mamoms būdingas poreikis būti idealiomis, jos jaučia, kad save praranda arba atranda motinystėje. Be to, moterys jaučia stiprų norą nekartoti savo motinų klaidų, todėl sava vaikystė tampa atskaitos tašku, nuo kurio prasideda pokyčiai auginant savo vaikus.

Raktiniai žodžiai: motina, pirminis motiniškumas, pakankamai gera motina, tapatybė.

IŠMINTIES KAIP APLINKĄ TAUSOJANČIO ELGESIO VEIKSNIO ĮVERTINIMAS

Gabija Martišiūtė

Vilniaus universitetas

Pastaraisiais metais itin daug dėmesio skiriama žmogaus, besielgiančio aplinkai palankiais būdais, tyrinėjimui. Yra žinoma, jog asmenybės bruožai, tokie kaip atvirumas, sutarumas, sąmoningumas, ekstraversija bei neurotiškumas yra susiję su aplinką tausojančiu elgesiu (Gibbon & Douglas, 2021, Soutter et al., 2020, Hopwood et al., 2021). Taip pat, tvaraus elgesio raiškai įtakos turi ir labiau išoriniai veiksniai, tokie kaip tėvų (Ando et al., 2015, Jia & Yu, 2021)

bei mokyklos (Chen et al., 2002, Hesselink et al. 2007) vaidmuo. Asmenybės bruožų, tėvų elgesio ir mokyklinių veiklų ryšys su tvaraus elgesio raiška turi tvirtą teorinį pagrindimą ir yra patvirtintas daugeliu empirinių tyrimų.

Tvarus elgesys yra daugiau nei elementariais tapę rūšiavimas ar vandens išteklių tausojimas. Išmintis, apimanti gebėjimą priimti gerus sprendimus, spręsti problemas bei rasti teisingus atsakymus į sudėtingus klausimus (Ardelt, 2003), gali padėti geriau suprasti tvaraus elgesio prasmę ir priimti arba atmesti tėvų bei aplinkos siūlomus elgesio būdus bei sampratas. Būtent todėl aplinką tausojančio elgesio supratimui verta įtraukti siekiamiausią žmogiško mąstymo išraišką - išmintį.

Tyrimo imtį sudarė 202 19-24 metų aukštųjų mokyklų studentai. Konstrukts vertinti pasitelkta Trijų dimensijų išminties matavimo skalė (3D-WS, Ardel, 2003), Aplinką tausojančio elgesio skalė (PEBS, Markle, 2013), Didžiojo Penketo klausimynas (BFI-2, Soto & John, 2017), o mokykloje vykstančių veiklų (17 veiklų, žymimų 0 – nevyko, 1 – vyko, 2 – vyko ir dalyvavau) bei tėvų aplinkai draugiško elgesio (14 teiginių, vertinamų 5 balų Likerto skalėje nuo 1 – visiškai netinka iki 5 – visiškai tinka) vertinimui naudoti tyrėjos parengti instrumentai. Duomenų rinkimas vykdytas internetu, respondentams užpildant apklausą. Statistinė duomenų analizė parodė, jog aplinką tausojantis elgesys yra susijęs su tėvų aplinką tausojančiu elgesiu ($r = 0,18$, $p < 0,01$), asmenybės bruožais atvirumu ($r = 0,213$, $p < 0,01$), bei neurotiškumu ($r = 0,169$, $p < 0,05$), mokykloje vykstančiomis veiklomis ($r = 0,182$, $p < 0,01$), o tiesioginių asociacijų tarp aplinką tausojančio elgesio ir išminties neaptikta. Tolimesnė moderacinė analizė parodė, kad išmintis moderuoja ryšį tarp asmens bei tėvų aplinkosauginio elgesio. Pastebėta, jog ryšys tarp asmens ir tėvų aplinkosauginio elgesio nestebimas, jei asmens išminties įvertis žemas, tuo tarpu aukštu išminties įverčiu pasižyminčių asmenų aplinkosauginis elgesys dera prie jų tėvų aplinkosauginio elgesio.

Darbo vadovas: Doc. dr. Alfredas Laurinavičius, Vilniaus universitetas, Filosofijos fakultetas, Psichologijos institutas.

Raktiniai žodžiai: Aplinką tausojantis elgesys, išmintis, asmenybės bruožai, tėvų ir mokyklos įtaka.

NEPALANKIŲ VAIKYSTĖS PATIRČIŲ, INTERNALIŲ SUNKUMŲ, TAPATUMO SUTRIKDYMŲ IR REFLEKTYVIOSIOS FUNKCIJOS RAIŠKA PAAUGLYSTĖJE SOMATINIŲ SUNKUMŲ KONTEKSTE

Dovilė Mikučionytė

Vilniaus universitetas

Įvadas. Lietuvoje paauglių somatinių sunkumų tema mažai tyrinėta. Remiantis užsienio šalyse atliktais tyrimais, nuo 4 proc. iki 30 proc. paauglių patiria tokius intensyvius, ilgai trunkančius ar dažnai pasikartojančius somatinius sunkumus, kurie reikšmingai trikdo jų kasdienį funkcionavimą ir yra siejami su žemesne gyvenimo kokybe. Tyrimai atskleidžia, kad somatiniai sunkumai yra susiję su įvairiais psichosocialiniais veiksniais, tokiais kaip nepalankios vaikystės patirtys, mentalizacijos gebėjimai, internalūs sunkumai, tapatumo sutrikdymai. Stinga tyrimų, apimančių visus šiuos veiksnius ir vertinančių jų tarpusavio santykį paauglystėje.

Tyrimo tikslas. Įvertinti, kokias grupes sudaro 11-18 m. paaugliai pagal somatinių skundų, nepalankių vaikystės patirčių, internalių sunkumų, tapatumo sutrikdymų ir reflektvyvosios funkcijos raišką.

Metodika. Tyrime dalyvavo 453 paaugliai nuo 11 m. iki 18 m. amžiaus ($M = 14,48$, $SD = 1,70$), iš kurių 41,5% sudarė berniukai ir 58,8% mergaitės. Tyrimo dalyvių imtį sudarė bendrosios populiacijos ($N = 379$, 83,7%) ir klinikinė ($N = 74$, 16,3%) grupės. Tyrimo dalyviai pildė savižina grįstus klausimynus: Nepalankių vaikystės patirčių klausimyną (angl. Adverse Childhood Experience Questionnaire, Dube et al., 2001), 11-18 metų jaunuolio savęs vertinimo lapą (angl. Youth Self-Report 11-18, Achenbach & Rescorla, 2001), Reflektyviosios funkcijos klausimyną jaunuoliams (angl. Reflective Function Questionnaire for Youths, Sharp et al., 2009) ir Paauglių tapatumo raidos vertinimą (angl. Assessment of Identity Development in Adolescents, Goth et al., 2012).

Rezultatai. Atlikus dviejų žingsnių klasterinę analizę, išskirtos dvi paauglių grupės. Į pirmąją grupę ($N = 304$, 77,6%) pateko paaugliai, pasižymintys žema sunkumų raiška. Antrosios grupės ($N = 88$, 22,4%) paaugliams būdinga aukšta sunkumų raiška. Pastarosios grupės paaugliai pasižymėjo aukštesne visų formų prievartos ir nepriežiūros, nerimastingumo/depresiškumo, užsisiklindimo/depresiškumo, somatinių sunkumų ir tapatumo difuzijos raiška nei pirmosios grupės paaugliai. Reflektyviosios funkcijos raiška tarp klasterių nesiskyrė.

Išvados. Somatiniai skundai yra vieni lengviausiai atpažįstamų sunkumų, dėl kurių paaugliai kreipiasi į sveikatos priežiūros įstaigas, praleidžia pamokas ar laisvalaikio veiklas. Tai reikšmingas veiksnys, galintis indikuoti ir apie kitus paauglio sunkumus, tokius kaip nepalankios vaikystės patirtys, internalūs sunkumai ar tapatumo sutrikdymai.

Konsultantai: doc. dr. Asta Adler, Vilniaus universitetas, Filosofijos fakultetas, Psichologijos institutas; prof. dr. Rasa Barkauskienė, Vilniaus universitetas, Filosofijos fakultetas, Psichologijos institutas.

Raktiniai žodžiai: somatiniai sunkumai, internalūs sunkumai, tapatumas, reflektvyioji funkcija, nepalankios patirtys.

18-35 M. AMŽIAUS SUAUGUSIŲJŲ ATJAUTOS SAU IR PSICHOLOGINĖS PAGALBOS SIEKIMO STIGMOS SĄSAJOS

Paulius Miškinis

Vilniaus universitetas

Psichologinės pagalbos siekimo stigma yra vienas iš pagrindinių barjerų, kuris stabdo jaunus suaugusius nuo psichologinės pagalbos siekimo. Pats konstruktas nėra naujas, tačiau mokslininkai toliau ieško būdų, kurie padėtų įveikti jaučiamą visuomeninę ir prisiimtą psichologinės pagalbos siekimo stigmą. Vienas iš veiksnių, kuris gali padėti įveikti psichologinės pagalbos siekimo stigmą yra atjauta sau. Šio tyrimo tikslas - įvertinti sąsajas tarp atjautos sau ir psichologinės pagalbos siekimo stigmos jaunų suaugusiųjų imtyje. Tyrime dalyvavo 174 respondentai (59 vyrai, 105 moterys, 9 nebinarinės lyties asmenys ir 1 asmuo, kuris nenurodė savo lyties). Tiriamųjų amžius svyravo nuo 18 m. iki 35 m. ($M = 24,14$, $SD = 4,403$). Tyrimas buvo atliktas internetinės apklausos būdu. Anketą sudarė atjautos sau klausimynas (Neff, 2003, $\alpha = 0,91$), prisiimtą psichologinės pagalbos siekimo stigmą klausimynas (Vogel et. al, 2006, $\alpha = 0,68$), visuomeninės psichologinės pagalbos siekimo stigmą klausimynas (Komiva et. al., 2000, $\alpha = 0,73$) ir įspūdžio valdymo klausimynas (Paulhus, 1991, $\alpha = 0,68$). Tyrimo dalyviams papildomai buvo užduodami socialiniai-demografiniai klausimai. Kontroliuojant saviapgaulę, tyrime buvo rastas labai silpnas neigiamas ryšys tarp

atjautos sau ir priimtąs psichologinės pagalbos siekimo stigmatas ($r = -0,154$), tačiau nebuvo rasta jokio statistiškai reikšmingo ryšio, kontroliuojant socialinį pageidaujamumą, tarp atjautos sau ir visuomeninės psichologinės pagalbos siekimo stigmatas. Stipresnis ryšys tarp atjautos sau ir priimtąs psichologinės pagalbos siekimo stigmatas pastebėtas vyrų imtyje lyginant su moterimis. Nebuvo pastebėta reikšmingų skirtumų tarp atjautos sau ir visuomeninės psichologinės pagalbos siekimo stigmatas skirtingose lyčių, partnerystės statuso, kreipimosi pas psichologą ir amžiaus grupėse, tačiau buvo pastebėtas didesnis perdėto identifikavimo išreikštumas vyrų grupėje. Taip pat buvo pastebėtas labai silpnas neigiamas ryšys ($r = 0,-162$) tarp amžiaus ir visuomeninės psichologinės pagalbos siekimo. Taip pat, pastebėti silpni neigiami ryšiai tarp atjautos sau komponento bendražmogiškumo ir visuomeninės psichologinės pagalbos siekimo stigmatas, taip pat tarp gerumo sau, savikritikos, bendražmogiškumo, izoliacijos ir priimtąs psichologinės pagalbos siekimo stigmatas vyrų imtyje.

Darbo vadovė: prof. dr. Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė, Vytauto Didžiojo Universitetas, Kaunas, Psichologijos Katedra.

Raktiniai žodžiai: atjauta sau, jauni suaugusieji, stigma.

MOKYTOJŲ DĖMESINGAS ĮSISĄMONINIMAS: RESURSAS SIEKiant VEIKSMINGAI MOTYVUOTI MOKINIUS

Emilija Pakalnytė-Gerliakienė

Vilniaus universitetas

Įvadas. Permainingais laikais svarbu ieškoti būdų, padedančių mokytojams tiek išlikti psichologiškai atspariems, tiek kurti palankią mokymosi aplinką, leidžiančią mokiniams patenkinti jų esminius psichologinius poreikius. Sparčiai populiarėjantis dėmesingo įsisąmoninimo konstruktas galėtų padėti siekti abiejų tikslų vienu metu. Yra žinoma, kad dėmesingo įsisąmoninimo praktikavimas gali sustiprinti mokytojų gerovę (Ergas, 2015), atsparumą stresui (Harris, 2016), sumažinti perdegimo simptomus (Fabbro et al., 2020). Taip pat pradėta kelti prielaida apie mokytojo patiriamos dėmesingo įsisąmoninimo būsenos klasėje svarbą mokymo kokybei (Roeser et al., 2014). J. Donald ir bendraautoriai (2019) teigia, kad dėmesingas įsisąmoninimas gali būti ypatingai svarbus resursas, padedantis mokytojams pamokų metu bendrauti su mokiniais jų autonomiją palaikančiu būdu. Tyrimo tikslas – nustatyti, kaip mokytojo dėmesingas įsisąmoninimas ir priešinga jam būsena prognozuoja mokinius (ne)motyvuojantį mokytojo elgesį.

Metodika. Tyrime dalyvavo 250 5-12 klasių mokytojų iš visos Lietuvos. Mokytojo dėmesingas įsisąmoninimas vertintas Mokytojo dėmesingo įsisąmoninimo klasėje skale (Rickert, Skinner & Roeser, 2020). Mokinius (ne)motyvuojantis mokytojo elgesys vertintas Situacijų mokykloje klausimynu (Aelterman et al., 2019). Siekiant įvertinti mokytojų suvoktą esminių psichologinių poreikių patenkinimą ir frustraciją mokykloje naudota Esminių psichologinių poreikių patenkinimo ir frustracijos skalės versija skirta darbo kontekstui (Chen et al., 2015).

Rezultatai ir išvados. Kontroliuojant mokytojų darbo patirtį ir esminių psichologinių poreikių patenkinimą ir frustraciją, nustatyta, kad kuo labiau mokytojai būna dėmesingai įsisąmoninė klasėje, tuo labiau taiko motyvuojančius – autonomiją skatinantį ($\beta = 0,51$, $p < 0,001$), struktūruojantį ($\beta = 0,61$, $p < 0,001$) – mokymo stilius ir tuo mažiau su mokiniais elgiasi

chaotiškai ($\beta = -0,15$, $p < 0,05$). O kuo labiau mokytojui būdinga priešinga dėmesingam įsisąmoninimui būsenai, tuo labiau taikomi nemotyvuojantys – kontroliuojantis ($\beta = 0,49$, $p < 0,001$) ir chaotiškas ($\beta = 0,28$, $p < 0,001$) – mokymo stiliai ir tuo mažiau taikomi motyvuojantis, autonomiją skatinantis ($\beta = -0,19$, $p < 0,01$) ir struktūruojantis ($\beta = -0,27$, $p < 0,001$), stiliai. Tikimasi, kad šio tyrimo rezultatai motyvuos mokyklų administraciją ir mokytojus ieškoti galimybių praktikuoti dėmesingą įsisąmoninimą.

Raktiniai žodžiai: dėmesingas įsisąmoninimas, savideterminacijos teorija, esminiai psichologiniai poreikiai, (ne)motyvuojantis mokinius mokytojo bendravimas.

DARBUOTOJŲ SOCIALIZACIJOS RODIKLIŲ IR PATIRTIES SĄVEIKAUJANT SU ŽAIDYBINIMO ELEMENTAIS SĄSAJOS

Žigimantas Pečiūra

Vilniaus universitetas

Žaidybinimo elementai yra vis plačiau taikomi žmogiškųjų išteklių valdymo procesuose, įskaitant ir naujų darbuotojų įvedimą. Nors jų sukeltos pasekmės yra vertinamos nevienareikšmiškai (Hammedi et al., 2021), dauguma organizacijų žaidybinimą priima palankiai dėl jo motyvacijos ir įtraukimo dindinimo savybių (Nah et al., 2019). Šie aspektai yra itin aktualūs naujiems darbuotojams, tačiau praktika rodo, kad netinkamai naujokams pritaikyti žaidybinimo elementai neleidžia pasiekti norimų rezultatų (Jedel & Palmquist, 2021), o tai gali apriboti jų socializacijos procesą. Todėl tam, kad žaidybinimas būtų taikomas pagrįstai ir tikslingai, yra svarbu atsižvelgti į naujų darbuotojų patirtis jiems sąveikaujant su žaidybinimo elementais darbo aplinkoje. Šio tyrimo tikslas – įvertinti, kaip sąveikos su žaidybinimo elementais ypatumai yra susiję su darbuotojų socializacijos rodikliais.

Tyrime dalyvavo 149 patogiosios atrankos būdu atrinkti įvairių specialybių darbuotojai. Iš jų – 129 moterys (86,58%) ir 20 vyrų (13,42%) (amžiaus vidurkis – 35,97 m. ($SD = 11,27$)). Tyrimo dalyviams buvo pristatyti 9 žaidybinimo elementų aprašymai (*Taškai / taškų sistema, Lyderių lenta, Ženkleliai / trofėjai, Lygiai / lygių sistema, Progreso sekimas / progreso juosta, Avatareas / profilis, Pokalbių kanalai / klanai / gildijos, Iššūkiai, Varžybos / konkursai*), kuriais remiantis darbuotojai turėjo įvertinti, su kuriais iš jų susiduria savo darbo aplinkoje; taip pat – koks yra šios sąveikos dažnis ir įsitraukimo lygis. Šių žaidybinimo elementų parinkimas yra grindžiamas jų populiarumu darbiname kontekste ir naudojimu kituose panašaus pobūdžio tyrimuose (pavyzdžiui, Mattke & Maier, 2021). Taip pat tyrime buvo naudojami instrumentai, vertinantys pagrindinius socializacijos rodiklius: vaidmens aiškumo skalė (Morrison, 1993), socialinė integracijos bei užduočių atlikimo meistriškumo skalės (Morrison, 2002), įsipareigojimo organizacijai skalė (O'Rilley & Chatman, 1986) ir bendriniai teiginiai, vertinantys darbuotojų pasitenkinimą ir ketinimą išeiti iš darbo.

Remiantis k-vidurkių klasterinės analizės rezultatais, tyrimo dalyviai buvo suskirstyti į 3 grupes pagal sąveikos su žaidybinimo elementais ypatumus. Įvertinus tyrimo dalyvių socializacijos rodiklius, buvo nustatyta, kad šios grupės tarpusavyje skiriasi vaidmens aiškumo ir internalizacijos (vieno iš įsipareigojimo organizacijai komponentų) rodikliais – visai su žaidybinimo elementais nesusiduriančių darbuotojų ir darbuotojų, susiduriančių su mažesniu žaidybinimo elementų kiekiu bei mažiau intensyviai sąveikaujančių su jais, rezultatai buvo aukštesni nei tų, kurie darbo aplinkoje susiduria su didesniu žaidybinimo elementų kiekiu ir

aktyviau sąveikauja su jais. Siekiant išsiaiškinti šiuos skirtumus, paaiškėjo, kad pastarajai grupei priklausantys tyrimo dalyviai, rečiau susidūrė su tokiais žaidybinimo elementais, kaip progreso sekimas, iššūkiai ir pokalbių kanalų grupės.

Remiantis tyrimo rezultatais, darytina išvada, kad žaidybinimo reikšmė naujokų socializacijos procesui yra sąlyginai žema, tačiau jai didžiausios įtakos turi ne žaidybinimo elementų kiekis ir sąveikos su jais intensyvumas, o tikslinga sąveika su atitinkamais žaidybinimo elementais.

Raktiniai žodžiai: Darbuotojų socializacija, žaidybinimas, žaidybinimo elementai.

ŽIAURIOS ŽINIASKLAIDOS VARTOJIMO, SMURTO PATIRČIŲ VIEŠOJE VIETOJE IR SUVOKIAMO APLINKOS SAUGUMO SĄSAJOS JAUNŲ SUAUGUSIŲJŲ POPULIACIJOJE

Greta Puzaitė

Vilniaus universitetas

Daugelyje iki šiol publikuotų tyrimų, kuriuose nagrinėjamas žiaurus turinys, didelis dėmesys skiriamas tradicinei žiniasklaidai, kai tuo tarpu socialiniai tinklai lieka nuošalyje. Pasak kultivacijos teorijos, žiniasklaidoje matoma informacija gali pakeisti tai, kaip suvokiame elgesio normas realiaame gyvenime (Gerbner & Gross, 1976). Nors ankstesniuose tyrimuose plačiai nagrinėjamas žiniasklaidoje matomos agresijos perkėlimas į realų gyvenimą, trūksta informacijos apie tai, kaip žiauraus turinio vartojimas socialiniuose tinkluose siejasi ne tik su suvoktu saugumu, tačiau ir su saugumo užtikrinimo elgesiu. Taigi šio tyrimo tikslas yra ištirti žiauraus turinio socialinėse medijose vartojimo, suvokto aplinkos saugumo, smurto patirties viešose vietose ir saugumo užtikrinimo elgesio ryšį.

Tyrimo dalyvavo 88 Vilniaus universiteto studentai (73 moterys (80%) ir 13 vyrų (14,3%)), respondentų amžius – nuo 18 iki 24 metų. Visi darbe naudojami instrumentai buvo sukurti specialiai šiam tyrimui – dalyviams pateikta medijų stebėjimo anketa, Saugumo užtikrinimo elgesio klausimynas (Cronbach $\alpha = 0,81$) bei du klausimai apie smurto patirčių skaičių viešumoje. Suvoktas aplinkos saugumas vertintas tyrimo dalyviams pateikiant 16 įvairias viešas vietas vaizduojančių fotografijų (Cronbach $\alpha = 0,88$). Statistinė analizė parodė, kad žiauraus turinio stebėjimas socialinėse platformose *Tik tok* ($r_s = -0,343$; $p = 0,001$) ir *Discord* ($r_s = 0,232$; $p < 0,05$) siejosi su suvokto aplinkos saugumo vertinimu, o tokio turinio stebėjimas socialinėje naujienų platformoje *Reddit* ($r_s = -0,216$; $p < 0,05$) turėjo ryšį su saugumo užtikrinimo elgesiu. Taip pat buvo rastos sąsajos tarp žiauraus turinio vartojimo visose platformose ($r_s = 0,223$ $p < 0,05$) ir smurto patirčių viešumoje. Atlikta daugialypė regresinė analizė buvo statistiškai reikšminga ($F(4,83) = 10,644$, $p < 0,001$), $R^2 = 0,339$ ir parodė, kad tiriamieji ėmėsi daugiau veiksmų, susijusių su jų saugumo užtikrinimu viešumoje, jeigu jie aplinką suvokė kaip labiau pavojingą. Tyrimas parodė, jog žiauraus turinio stebėjimas žiniasklaidoje susijęs su aplinkos saugumo suvokimu ir saugumą užtikrinančiu elgesiu realiaame gyvenime bei ankstesnėmis smurto patirtimis.

Raktiniai žodžiai: Medijų psichologija, saugumo poreikis, suvokiamas saugumas, žiauri žiniasklaida.

TRAUMINIŲ ĮVYKIŲ, KOMPLEKSNIO POTRAUMINIO STRESO IR DISOCIACINIŲ SIMPTOMŲ SĄSAJOS

Greta Raklevičiūtė

Vilniaus universitetas

Įvadas. Naujoje TLK-11 klasifikacijoje pirmą kartą įtraukta kompleksinio potrauminio streso sutrikimo (KPTSS) diagnozė. Kadangi tai visiškai nauja diagnostinė kategorija, įvairūs tyrimai yra labai reikalingi. KPTSS yra potenciali tiesioginė trauminių įvykių pasekmė – tai sutrikimas, kuris gali pasireikšti po įvykio ar ilgalaikių, pasikartojančių įvykių, kurie yra ypatingai gąsdinantys ar siaubingi, ir iš kurių ištrūkti yra beveik neįmanoma (WHO, 2019). Disociacija – reiškinys, kuris glaudžiai susijęs su trauminių įvykių patyrimu – yra nedaug tyrinėtas analizuojant sąsajas su KPTSS (Howell & Itzkowitz, 2016). Nėra iki galo aišku, kokia disociacijos reikšmė aiškinant ryšį tarp trauminių įvykių patyrimo bei KPTSS simptomatikos. Taigi, tyrimu buvo siekiama įvertinti trauminių įvykių, kompleksinio potrauminio streso sutrikimo ir disociacinių simptomų sąsajas.

Tyrimo metodika. Tyrime dalyvavo 105 suaugusieji, gyvenime patyrę bent vieną trauminį įvykį (81 (77,1%) moterys; amžius: $M(SD) = 34,92(12,48)$, amžiaus diapazonas: 19-79 m.). Trauminių patirčių įvertinimui buvo naudojamas Gyvenimo įvykių sąrašas (LEC-R; Weathers et al., 2013). KPTSS simptomų rizikos vertinimui buvo naudojamas Tarptautinis traumos klausimynas (ITQ; Cloitre et al., 2018). Disociacinių simptomų vertinimui buvo naudojama Disociacinių simptomų skalė (DSS; Carlson et al., 2018).

Rezultatai ir išvados. Tyrimas atskleidė, jog į kompleksinio potrauminio streso sutrikimo rizikos grupę pateko 32,4 proc. tyrimo dalyvių. Dalyvių, esančių KPTSS rizikos grupėje, visi disociaciniai simptomai buvo labiau išreikšti nei tų, kurie nepateko į KPTSS rizikos grupę. Dalyvių, kurie nurodė patyrę fizinį smurtą vaikystėje arba seksualinį smurtą suaugus, KPTSS simptomai buvo labiau išreikšti nei tų, kurie nepatyrę. Taip pat dalyvių, kurie nurodė patyrę seksualinį smurtą suaugus, disociaciniai simptomai buvo labiau išreikšti nei tų, kurie nepatyrę. Disociacinių simptomų išreikštumas medijavo patirtų skirtingų tarpasmeninių trauminių įvykių skaičiaus ir KPTSS simptomų išreikštumo ryšį. Šio tyrimo rezultatai atskleidė reikšmingas sąsajas tarp trauminių įvykių patyrimo ir disociacinių bei KPTSS simptomų išreikštumo. Ateities tyrimuose būtų verta nagrinėti ne tik disociacinių simptomų, bet ir disociacinių sutrikimų sąsajas su traumineis įvykiais ir KPTSS.

Raktiniai žodžiai: Kompleksinis potrauminio streso sutrikimas (KPTSS); trauminiai įvykiai; disociacija.

MORALINĖS SKRIAUDOS, KOMPLEKSNIO POTRAUMINIO STRESO IR KITŲ PSICHIKOS SVEIKATOS RODIKLIŲ SĄSAJOS

Eglė Samuchovaitė

Vilniaus universitetas

Įvadas. Moralinė skriauda gali būti patiriama susidūrus su žmogaus moralinėms vertybėms prieštaraujančiu jo paties ar kito asmens elgesiu. Moralinė skriauda vis dažniau minima kalbant apie sveikatos priežiūros specialistus, pripažįstant, kad tai, kas anksčiau buvo laikoma

perdegimu, vis dėlto neapima visų sveikatos priežiūros specialistų išgyvenimų (Reynolds et al., 2022). COVID-19 pandemijos metu išaugęs sveikatos priežiūros specialistų darbo krūvis galėjo padidinti riziką patirti moralinę skriaudą ir stipriai paveikti jų psichikos sveikatą. Šio pranešimo tikslas – išanalizuoti sąsajas tarp moralinės skriaudos, kompleksinio potrauminio streso ir nerimo bei depresiškumo.

Metodika. Buvo analizuoti 98 tyrimo dalyvių, slaugytojų (100% moterų, amžius $M=41,93$; $SD=11,84$), kurios registravosi dalyvauti internetinėje streso įveikos programoje FOREST (Jovarauskaitė et al., 2021), duomenys, surinkti 2021 m. balandžio – gegužės mėn. Moralinės skriaudos stiprumas vertintas naudojant Moralinės skriaudos skalę (MIOS; Litz, Phelps et al., 2020), potrauminio streso sutrikimo (PTSS) ir kompleksinio PTSS (KPTSS) rizikos įvertinimui pasitelktas Tarptautinis traumos klausimynas (ITQ; Cloitre et al., 2018), nerimo ir depresiškumo rizikos vertinimui naudotas Paciento sveikatos klausimynas-4 (PHQ-4; Kroenke et al., 2009).

Rezultatai. Per pastaruosius tris mėnesius 50% tyrimo dalyvių nurodė patyrusios su jų moralinėmis vertybėmis nesuderinamų situacijų darbe. Nustatyta reikšminga teigiama koreliacija tarp moralinės skriaudos ir KPTSS sutrikusios asmenybės organizacijos suminių bendrų įverčių ($r = 0,631$, $p < 0,001$) bei moralinės skriaudos ir nerimo bei depresiškumo suminių bendrų įverčių ($r = 0,441$, $p < 0,001$). Atlikus logistinę regresinę analizę nustatyta, jog, kontroliuojant tyrimo dalyvių amžių ir darbo stažą, moralinė skriauda reikšmingai prognozavo patekimą tiek į nerimo ($OR = 1,069$, $p = 0,002$), tiek į depresijos rizikos grupę ($OR = 1,056$, $p = 0,007$).

Išvados. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad moralinė skriauda labiausiai siejasi su kompleksinio potrauminio streso sutrikusios asmenybės organizacijos simptomais bei nerimo ir depresiškumo simptomais. Taip pat patirta moralinė skriauda reikšmingai prognozavo nerimo ir depresijos riziką. Tyrimo rezultatai leidžia kelti prielaidas apie savalaikio sveikatos priežiūros specialistų patirtos moralinės skriaudos atpažinimo ir intervencijų svarbą.

Raktiniai žodžiai: Moralinė skriauda, kompleksinis potrauminio streso sutrikimas, nerimas, depresiškumas.

PUSIAU STRUKTŪRUOTAS INTERVIU ASMENYBĖS FUNKCIONAVIMO VERTINIMUI (STIP-5.1): PRELIMINARŪS ŽVALGOMOJO TYRIMO PAAUGLIŲ IMTYJE REZULTATAI

Agnė Saročkaitė

Vilniaus universitetas

Daugėja įrodymų, patvirtinančių asmenybės sutrikimo (AS) diagnozės paauglystėje patikimumą ir pagrįstumą, o pastaraisiais metais įsitvirtinantis dimensinis AS modelis įtraukia asmenybės funkcionavimo lygio, apibrėžiamo per savasties (tapatumo bei apsisprendimo) ir tarpasmeninių (empatijos bei pajėgumo savitarpiskumui) procesus, vertinimą kontinuuje nuo adaptyvaus iki sutrikdyto. AS konceptualizacijos kaitos kontekste paauglių AS (rizikos) identifikacijai būtini patikimi, validūs ir jautrūs moksliniais tyrimais pagrįsti įvertinimo metodai.

Tyrimo tikslas - parengti lietuviškąją pusiau struktūruoto interviu asmenybės funkcionavimo lygio vertinimui STIP-5.1 (angl. Semi-Structured Interview for Personality Functioning DSM–5; Hutsebaut et al., 2017) versiją, žvalgomajame tyrime su paaugliais analizuoti preliminarūs

instrumento psichometrinės charakteristikas, įvertinti galimybes diferencijuoti turinčių ir neturinčių psichologinių sunkumų paauglių asmenybės funkcionavimo lygį. Prieš interviu paaugliai užpildė savistata grindžiamą Asmenybės funkcionavimo lygio klausimyną (angl. Levels of Personality Functioning Questionnaire; LoPFQ 12-18; Goth, Birkholzer & Schmeck, 2018; lietuviška standartizuota versija Barkauskienė ir Skabeikytė, 2020). Tebesitęsiančiame tyrime iki šiol dalyvavo 12 paauglių, (iš viso numatoma įtraukti 25-30 paauglių, kurių amžius nuo 12 iki 17 metų).

Atlikus bandomuosius interviu ($N = 4$) analizuotas klausimų suprantamumas paaugliams, tinkamumas atskleisti paauglių savasties patyrimą bei tarpasmeninio funkcionavimo procesus. Remiantis gauta patirtimi bei literatūra išskirti instrumento pritaikymo paaugliams principai, pakoreguoti interviu klausimai. Pirminiai žvalgomojo tyrimo, šiam metui atlikto su 8 tiriamaisiais (5 populiacijos grupės, 3 gaunantys psichikos sveikatos paslaugas), rezultatai rodo aukštą STiP-5.1 vidinį suderintumą ($Cronbach\ alpha = 0,919$) bei stiprias subskalių koreliacijas ($r = 0,66 - 0,93$) su bendru įverčiu. STiP-5.1 bendras įvertis statistiškai reikšmingai skyrėsi populiacijos ir psichikos sveikatos paslaugas gaunančių paauglių grupėje. Pirminiai rezultatai atskleidžia ir statistiškai reikšmingą sąsają tarp tyrėjo vertinamo asmenybės funkcionavimo lygio remiantis STiP-5.1 bei paauglių savo asmenybės funkcionavimo vertinimo pagal LoPFQ 12-18 ($r = 0,81, p < 0,001$).

Preliminarūs rezultatai leidžia svarstyti apie potencialų STiP-5.1 tinkamumą vertinti paauglių asmenybės funkcionavimo lygį, bet būtini rezultatai iš didesnės imties. Tyrimas vykdomas pagal studentų mokslinių tyrimų programą (Lietuvos mokslo taryba, Nr. S-ST-22-112).

Darbo vadovė prof. dr. Rasa Barkauskienė, VU, Filosofijos fakultetas, Psichologijos institutas, Klinikinės psichologijos katedra, Raidos psichopatologijos tyrimų centras

Raktiniai žodžiai: Asmenybės funkcionavimas; paauglystė; psichologinis įvertinimas.

DEPRESINIS REALIZMAS. AR DEPRESIJA IŠ TIESŲ YRA PAGRINDINIS REZULTATO TANKIO ŠALIŠKUMO FENOMENĄ PROGNOZUOJANTIS VEIKSNYS? KOKS YRA NERIMO, STRESO IR SAVIVERTĖS VAIDMUO?

Kotryna Sipko

Vilniaus universitetas, King's College London University

Rezultato tankio šališkumas (angl. *outcome density bias*) – tai tendencija manyti, kad iš tiesų visiškai tarpusavyje nesusiję įvykiai yra susiję, esant aukštam rezultato tankiui, t.y. kai jie dažnai vyksta kartu. Tyrimai rodo, kad žmogaus jautrumas rezultato tankio šališkumo fenomenui nėra pastovus, o veikiamas individualių skirtumų. Iki šiol daugiausia dėmesio buvo skiriama depresiją patiriančių žmonių gebėjimui realistiškiau įvertinti, ar įvykiai yra tarpusavyje susiję. Šiuo tyrimu siekiama išsiaiškinti, ar depresija yra vienintelė dimensija, paaiškinanti rezultato tankio šališkumo nuokrypį. Keliami prielaida, kad toks vertinimo šališkumas gali būti susijęs su nerimu, stresu ir saviverte.

Metodika. Tyrime nuotoliniu būdu dalyvavo 167 asmenys (60% 18-25 m. amžiaus; 71% moteriškos lyties). Individualūs skirtumai afektinėse būsenose matuoti savistatos klausimynais – Depresijos, nerimo, streso skalėmis (DASS-42) (Lovibond & Lovibond, 1995) ir Rosenbergo savigarbos skale (Rosenberg, 1965). Rezultato tankio šališkumui vertinti naudota kontingentinio mokymosi užduotis – dalyviai pasyviai stebėjo du blokus po 40 dviejų

nesusijusių įvykių porų. Vienas blokas buvo aukšto (80%), kitas žemo (20%) rezultato tankio. Dalyviai pateikė įvykių susietumo vertinimus po kiekvieno bloko.

Rezultatai. Porinis t-testas parodė, kad rezultato tankis siejosi su susietumo vertinimais ($t(166) = 14.09, p < 0,001$). Keturios Pirsono koreliacinės analizės neparodė statistiškai reikšmingų sąsajų tarp rezultato tankio šališkumo ir depresijos, nerimo, streso ar savivertės. Nė vienas iš ranginės logistinės regresinės analizės su saviranka modelių nebuvo statistiškai reikšmingas. Tačiau trečiame modelyje pridėjus stresą, jis statistiškai reikšmingai padidino prognozuojamą rezultato tankio šališkumo nuokrypio dalį ($F(3, 163) = 1,39, p < ,05$). Kombinuotas streso, depresijos ir nerimo dimensijų modelis prognozavo 2,5% rezultatų tankio šališkumo nuokrypio.

Raktiniai žodžiai: Depresinis realizmas; Kontingencinis mokymasis; Rezultato tankio šališkumas; Priežastiniai ryšiai.

MOTERŲ PRIERAIŠUMO IR VALGYMO SUTRIKIMŲ SĄSAJOS: GĖDOS IR MENTALIZACIJOS VAIDMUO

Guoda Stepanavičiūtė

Vilniaus universitetas

Įvadas. Ankstyvieji santykiai sukuria pagrindą tolimesnei raidai bei psichopatologijos formavimuisi. Nesaugumas ir skausmingos patirtys neretai kelia stiprų gėdos jausmą bei mažina gebėjimą suprasti savo ir kitų psichikos būsenas (t.y. mentalizaciją). Tyrimai atskleidžia, kad nesaugus prierašumas šeimoje, dažnesnis gėdos patyrimas, prasta mentalizacija siejasi su valgymo sutrikimais (Nechita et al., 2021; Tasca & Balfour, 2014), kurie dažniau diagnozuojami moterims. 70%-100% valgymo sutrikimais sergančiųjų pasižymi nesaugiu prierašumu, dažniausiai vengiančiu tipu, kuris susijęs su prastesniu savo emocijų ir poreikių atpažinimu (Tasca & Balfour, 2014), o valgymo sunkumai neretai atspindi nesėkmingą būdą tvarkytis su vidinėmis patirtimis. Nors valgymo sutrikimai tyrinėjami nemažai, tačiau vis dar trūksta žinių apie valgymo sutrikimų formavimosi kelius. Šio tyrimo tikslas yra nustatyti, kaip gėda ir mentalizacija medijuoja ryšį tarp prierašumo ir valgymo sutrikimų simptomų.

Metodai. Tyrime dalyvavo 470 moterų, 18-66 metų amžiaus, ($M = 27 \pm 9$). Buvo vertinamas moterų prierašumas (Alexander et al., 2001), gėdos patyrimas (Andrew & Hunter, 2002), mentalizacija (Dmitrijevič et. al., 2017) ir valgymo sutrikimų simptomai (Fairburn & Beglin 2008). Mediacinis efektas buvo skaičiuojamas pasitelkiant mediacinę analizę (Heyes, 2018).

Rezultatai. Vengiantis prierašumas, vidutiniškai ir statistiškai reikšmingai, siejasi su valgymo sutrikimų simptomais ($r = 0,33, p < 0,001$). Serijinės mediacijos modelis atskleidė, kad vengiantis prierašumas siejasi su dažniau patiriama gėda ($\beta = 0,71, p = 0,000$), kuri veda link prastesnės į save nukreiptos mentalizacijos ($\beta = -0,12, p = 0,000$), o rezultatas yra valgymo sutrikimų simptomai ($\beta = 0,03, p = 0,000$). Mediaciniame modelyje, tiesioginis ryšys, tarp prierašumo ir valgymo sutrikimų, tapo nereikšmingas.

Išvados. Šio tyrimo rezultatai nustatė, kad vengiantis prierašumas, per gėdos, į save nukreiptos mentalizacijos mediatorius, veda link valgymo sutrikimų simptomų, dėl to svarbu toliau tyrinėti mentalizacijos vaidmenį valgymo sutrikimų kontekste. Klinikinėje praktikoje, planuojant intervencines programas sergantiesiems, svarbu įtraukti veiklas, kurios mažintų sergančiųjų gėdą, stiprintų į save nukreiptos mentalizacijos gebėjimą.

Darbo vadovė: doc. dr. Asta Adler, Vilniaus universitetas.

Tyrimas yra projekto dalis, kuris finansuotas LMT fondo lėšomis, sutarties nr. S-ST-22-112.

Raktiniai žodžiai: valgymo sutrikimai, prierašumas, gėda, mentalizacija.

STUDENTŲ METAKOGNITYVINIŲ SKAITYMO STRATEGIJŲ TAIKYMAS: SĄSAJOS SU AKADEMINE, SKAITYMO MOTYVACIJA IR AKADEMINIAIS PASIEKIMAIS

Agnė Steponavičiūtė

Klaipėdos universitetas

Skaitymo gebėjimai yra vieni svarbiausių akademinei ir profesinei sėkmei pasiekti (Kambara et al., 2021). Viena pagrindinių sėkmingo mokymosi universitete prielaidų yra akademinės literatūros skaitymas. Pagal Įsitraukimo į skaitymą modelį (Guthrie & Klauda, 2016), svarstoma, jog sėkmingam akademinės literatūros skaitymui įtakos turi motyvacija skaityti ir taikomos kognityvinės strategijos (Wigfield et al., 2008; Wang et al., 2020). Moksliniais tyrimais nustatytos sąajos tarp metakognityvinių strategijų taikymo ir skaitymo motyvacijos, skaitymo motyvacijos ir akademinių pasiekimų (Muñoz et al., 2016), tačiau nevienareikšmiai rezultatai gaunami tarp metakognityvinių skaitymo strategijų taikymo ir akademinių pasiekimų (Taraban et al., 2000; Bergey et al., 2017). Šiuo pranešimu siekiama atskleisti, kokias metakognityvines skaitymo strategijas taiko universitetų studentai, kaip jos susiję su skaitymo ir akademinės motyvacija bei akademiais pasiekimais. Papildomai aptariama psichologijos studentų imtis.

Tyrime dalyvavo 382 (iš jų – 132 psichologijos krypties) skirtinguose Lietuvos universitetuose studijuojantys pirmos ir antros pakopos studentai (9,6 % vyrų), nuo 18 iki 56 m. amžiaus ($M = 25,84 \pm 8,13$). Naudoti instrumentai: metakognityvinių skaitymo strategijų aprašas (MARSI, Mokhtari & Reichard, 2002), suaugusiųjų skaitymo motyvacijos skalė (Schutte & Malouff, 2007), studentų akademinės motyvacijos skalė (SAMS-21, Kairys ir kt., 2017). Taip pat studentų buvo prašoma pateikti paskutinio semestro akademinių pasiekimų vidurkį ir subjektyviai įvertinti savo akademinius pasiekimus.

Tyrimo rezultatai parodė, kad studentų tarpe labiausiai žinomos ir taikomos į problemų sprendimą orientuotos metakognityvinės skaitymo strategijos, mažiausiai – globalios (orientuotos į pasiruošimą skaityti). Tai iš dalies sutampa su kitų tyrimų rezultatais (Khellab et al., 2022; Levchyk et al., 2022; Mokhtari & Reichard, 2002). Šiame tyrime rastos sąajos tarp metakognityvinių skaitymo strategijų ir skaitymo motyvacijos, akademinės motyvacijos ir subjektyvių akademinių pasiekimų vertinimo, tačiau nerasta ryšio tarp metakognityvinių skaitymo strategijų taikymo ir studentų nurodyto akademinių pasiekimų vidurkio. Pranešime svarstomos galimos gautų rezultatų priežastys, kodėl studentų metakognityvinių skaitymo strategijų taikymas nėra susijęs su akademiais pasiekimais. Finansavimą skyrė Lietuvos mokslo taryba (LMT), sutarties Nr. S-ST-22-73. Tyrimo vadovė - prof. dr. R. Gedutienė.

Raktiniai žodžiai: skaitymo strategijos, motyvacija, akademiniai pasiekimai.

MAMŲ PATIRIAMŲ EMOCINIŲ SUNKUMŲ SĄSAJOS SU VAIKO FUNKCIONAVIMO RODIKLIAIS: SISTEMINĖS ANALIZĖS REZULTATŲ APŽVALGA

Dainora Šakinytė

Mykolo Romerio universitetas

Mamos susiduria su įvairiomis kasdienėmis atsakomybės, susijusiomis su darbinėmis užduotimis, pasirūpinimu namų buvimu bei, ypač, vaikais (Nomaguchi, 2020). Pastebima, kad, lyginant su tėčiais, mamos galimai dažniau yra nepertraukiamai įsitraukusios į vaiko auginimo procesą, dėl ko taip pat gali intensyviau išgyventi įvairius emocinius pokyčius ir emocinius sunkumus, susijusius su vaiko funkcionavimo rodikliais (Francis, 2021; Meier ir kt., 2018; Widom ir kt., 2018). Vis dėlto, nors mokslinėje literatūroje galima rasti nemažai tyrimų, vertinančių mamų ir tėvų įtaką vaikų funkcionavimui (vertinant šeimos sandarą, auklėjimo stilių, tėvų emocinę sveikatą ir kitus veiksnius) (Ghadampour ir kt., 2020; Zvara ir kt., 2018), tačiau randami tik pavieniai tyrimai, vertinantys vaikų įtaką mamų funkcionavimui.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti ir susisteminti mokslinėje literatūroje randamas mamų patiriamų emocinių sunkumų ir vaiko funkcionavimo rodiklių sąsajas.

Mokslinių duomenų paieška vykdyta keturiose internetinėse mokslinių duomenų bazėse: MEDLINE, APA PsycArticles, Science Direct, Web of Science. Publikacijų tinkamumas sisteminei analizei buvo vertintas remiantis peržiūrint pavadinimus, santraukas bei publikacijos turinį.

Sisteminės analizės apžvalga parodė, kad dažniausiai vertinami mamų emociniai sunkumai santykyje su vaiku yra mamos stresas, nerimas ir depresiškumas. Neretai mamų emociniai sunkumai vertinami vaiko kūdikystės periodu, vertinant vaiko psichosocialinį funkcionavimą (verkimą, miegą ir kt.) ir vaiko vyresniame amžiuje, vaiko ligos (autizmo, epilepsijos, diabeto ar kt.) kontekste. Tuo tarpu tyrimų, vertinusių mamos emocinę sveikatą bendroje populiacijoje, vis dar trūksta. Ypač paauglių imtyje, atsižvelgiant į tai, kad paauglystės laikotarpis įvardijamas kaip vienas sudėtingiausių tėvystės periode (Barr ir kt., 2018; Wang ir kt., 2021).

Raktiniai žodžiai: mamų emociniai sunkumai; sisteminė analizė.

TĖVYSTĖS PROGRAMOJE DALYVAUJANČIŲ TĖVŲ MENTALIZACIJOS, STRESO IR JŲ VAIKŲ EMOCINIŲ IR ELGESIO SUNKUMŲ KAITA

Raminta Šimkutė

Vilniaus universitetas

Mentalizacija lemia savo ir kitų žmonių elgesio, minčių, jausmų supratimą ir yra reikšminga tėvų-vaikų santykių kokybei ir vaiko raidai. Mokslinėje literatūroje randasi publikacijos, atskleidžiančios mentalizacija grįstų intervencijų teigiamą poveikį šeimai – tyrimai rodo, jog stiprinant tėvų mentalizaciją mažėja dėl tėvystės iššūkių kylantis stresas (Byrne ir kt., 2019, Adkins ir kt., 2018) bei šių tėvų vaikų patiriami sunkumai (Hertzmänn ir kt., 2016, Enav ir kt., 2019). Tačiau tyrimų duomenys šioje srityje yra nenuoseklūs, tad šiuo darbu siekiama įvertinti tėvystės programoje dalyvaujančių tėvų mentalizacijos, streso ir jų vaikų emocinių ir elgesio sunkumų kaitą.

Tiriamieji (80 proc. moterų, 24-60 m., $M = 39,1$, $SD = 5,7$) dalyvavo mentalizacija grįstoje tėvystės programoje „Švyturys“. Programa truko 12 savaičių, surinktos 9 tėvų grupės, programą pradėjo 99 dalyviai, baigė – 91. Mentalizacijai įvertinti buvo naudojamas Tėvų reflektyvios funkcijos klausimynas (PRFQ, Luyten ir kt., 2017) bei Mentalizacijos skalė (MentS, Dimitrijevič ir kt., 2018), tėvystės stresui – Tėvystės streso skalė (PSS, Berry ir Jones, 1995), o vaikų patiriamų sunkumų įvertinimui buvo pasitelktas Sunkumų ir galių klausimynas (SDQ, Goodman, 1997).

Tyrimo rezultatai atskleidė, jog po tėvystės programos reikšmingai sumažėjo tiriamųjų patiriamas tėvystės stresas, padidėjo domėjimasis savo vaikų vidinėmis būsenomis, sustiprėjo į save nukreipta mentalizacija bei motyvacija mentalizuoti. Tėvystės programoje dalyvavusių tėvų vertinimu reikšmingai sumažėjo vaikų emocinių, elgesio, hiperaktyvumo problemų, taip pat užfiksuotas reikšmingas bendros sunkumų skalės įverčio sumažėjimas.

Mentalizacija grįsta tėvystės programa daro teigiamą poveikį tiek tėvams, tiek jų vaikams, atsižvelgiant į tėvystės streso, mentalizacijos bei vaikų patiriamų sunkumų kontekstą.

Darbo vadovė - dr. Lina Gervinskaitė-Paulaitienė. Magistro darbas yra projekto „Mentalizacija grįstos tėvystės programos veiksmingumo Lietuvoje tyrimas“ dalis. Projektas bendrai finansuotas iš Europos socialinio fondo lėšų (projekto Nr. 09.3.3-LMT-K-712-23-0152) pagal dotacijos sutartį su Lietuvos mokslo taryba (LMTLT).

Raktiniai žodžiai: Mentalizacija, Tėvystės stresas, Mentalizacija grįsta tėvystės programa.

UŽSITĘSUSIO GEDULO RIZIKOS VEIKSNIAI

Rugilė Vailionytė ir Monika Kvedaraitė

Vilniaus universitetas

2018 metais į TLK-11 įtrauktas užsitęsusio gedulo sutrikimas yra naujai pripažinta diagnozė, kuriai būdingas intensyvus ir nuolatinis sielvartas po artimo žmogaus netekties. Šis sutrikimas gali turėti reikšmingų pasekmių asmens psichinei ir fizinei sveikatai, tad yra svarbu šį sutrikimą atpažinti laiku. Šio tyrimo tikslas yra įvertinti galimus užsitęsusio gedulo rizikos veiksnius, remiantis naująja TLK-11 klasifikacija.

Tyrimas vykdytas 2022 m. kovo – gruodžio mėn. Tyrime dalyvavo 110 asmenų per pastaruosius dvejus metus patyrę artimo žmogaus netektį. Amžiaus vidurkis 43,09 m. ($SD = 14,46$), iš jų 88,2 proc. moterys. Užsitęsusio gedulo reakcijos buvo vertintos naudojantis PG-13-R klausimynu (Prigerson et al., 2021), kartu buvo įvertinti depresijos ir nerimo sunkumai (PHQ-4; Löwe et al., 2010), psichologinė gerovė (WHO-5; Topp et al., 2015).

Prie užsitęsusio gedulo sutrikimo rizikos grupės buvo priskirti 30 proc. ($n = 33$) tyrimo dalyvių. Įvertinus depresijos ir nerimo lygį tarp skirtingų grupių rasta, jog rizikos grupėje esantys tiriamieji patyrė stipresnius depresijos ($M_d = 4,06$) ir nerimo ($M_n = 3,39$) simptomus nei kiti tiriamieji ($M_d = 2,31$) ($t(108) = -4,896$; $p < 0,01$) ($M_n = 2,36$) ($t(108) = -2,662$; $p < 0,01$). Grupės taip pat reikšmingai skyrėsi psichologinės gerovės įverčiu – rizikos grupėje esantys tiriamieji savo psichologinę gerovę ($M = 22,30$) įvertino prasčiau, nei kiti tyrimo dalyviai ($M = 32,78$) ($t(108) = 3,048$; $p < 0,01$). Su stipresniais užsitęsusio gedulo sutrikimo simptomais buvo susiję artimi santykiai su mirusiuoju ($r = 0,305$; $p < 0,01$) ir netikėta artimo mirtis ($r = 0,306$; $p < 0,01$).

Neigiamas ryšys rastas tarp užsitęsusio gedulo reakcijų stiprumo ir gautos socialinės paramos ($r = -0,262$; $p < 0,01$).

Tyrimas atskleidė, jog reikšminga dalis netektį išgyvenančių asmenų gali patirti užsitęsusio gedulo reakcijas praėjus 6 mėn. po artimojo netekties. Šios reakcijos gali reikšmingai sietis su jaučiamais depresijos ir nerimo simptomais bei psichologine gerove. Stipresnės užsitęsusio gedulo reakcijos reikšmingai siejasi su artimais santykiais su mirusiuoju, netikėta artimojo mirtimi ir socialinės paramos trūkumu.

Raktiniai žodžiai: užsitęsęs gedulas, rizikos veiksniai.

TRAUMINIŲ PATIRČIŲ, POTRAUMINIO STRESO REAKCIJŲ IR SOCIALINĖS PARAMOS SĄSAJOS PAAUGLYSTĖJE

Deimantas Zinkevičius

Vilniaus universitetas

Įvadas. Paauglių patirti trauminiai įvykiai gali turėti ilgalaikių neigiamų pasekmių, viena jų – potrauminio streso sutrikimas (PTSS). Nors daugelis paauglių yra susidūrę su trauminėmis patirtimis, visgi ne visiems iš jų pasireiškia PTSS reakcijos, todėl pagrįsta manyti, kad prieinama socialinė parama gali apsaugoti paauglius nuo PTSS sunkumų ir padėti prisitaikyti prie kasdienio funkcionavimo. Kita vertus, prieinama socialinė parama nebūtinai nurodo mažesnę vienišumą, kuris gali būti susijęs su psichosocialiniais paauglių sunkumais. Todėl šio tyrimo tikslas buvo tirti potencialiai traumuojančių įvykių paplitimą ir pobūdį paauglių imtyje, analizuoti potrauminio streso reakcijų specifiką bei jų sąsajas su suvokta socialine parama ir vienišumu. Vykdam šį tyrimą bendradarbiauta su dr. Ieva Daniūnaite bei doc. dr. Paulina Želviene, remtasi Vilniaus universiteto Psichotraumatologijos centro (PTC) vykdyto projekto „Stresas ir atsparumas paauglystėje“ duomenimis.

Metodika. Tyrime dalyvavo 200 14–18 metų ($M = 16,2$; $SD = 1,27$) paauglių iš įvairių šalies mokyklų, 134 (67,0%) merginos ir 66 (33,0%) vaikinai. Patirtoms trauginėms patirtims įvertinti buvo naudotas Vaikų ir paauglių trauminių patirčių klausimynas (CATS) (Sachser, Berliner, et al., 2017), potrauminio streso sutrikimo reakcijoms ir rizikai nustatyti naudotas Tarptautinis traumos klausimynas – vaikų ir paauglių versija (ITQ-CA) (Cloitre et al., 2018), socialinei paramai įvertinti naudota Krizių paramos skalė (Steve Joseph, Williams, & Yule, 1992), o vienišumui įvertinti pasitelkta Trijų teiginių vienišumo skalė (Hughes, Waite, Hawkley, & Cacioppo, 2004).

Rezultatai. Per pastaruosius dvejus metus bent vieną potencialiai traumuojančią įvykį patyrė 43,5 proc. paauglių, iš jų – 37,9 proc. identifikuota potrauminio streso sutrikimo rizika. Mažesnė suvokta socialinė parama siejosi su PTSS kasdienio funkcionavimo sutrikdymu, o vienišumas su PTSS reakcijomis. PTSS reakcijas reikšmingai prognozavo moteriška lytis ($OR = 2,52$, $p = 0,042$), didesnis patirtų skirtingų traumuojančių įvykių skaičius ($OR = 1,35$, $p = 0,007$) ir suvoktas vienišumas ($OR = 1,57$, $p = 0,001$). Nustatyta, kad bent vieną traumuojančią įvykį patyrę paaugliai buvo linkę rečiau apie juos liūdinančius įvykius pasikalbėti su šeimos nariais nei paaugliai, nepatyrę nei vieno traumuojančio įvykio.

Diskusija ir išvados. Gauti rezultatai leido apžvelgti paauglių traumines patirtis, PTSS reakcijų specifiką ir jų sąsajas su socialine parama. Tyrimo rezultatai leidžia kelti pagrįstas prielaidas apie socialinės paramos svarbą potrauminio streso vystymuisi bei raiškai paauglystėje.

Raktiniai žodžiai: paaugliai, trauminiai įvykiai, potrauminio streso sutrikimas, socialinė parama, vienišumas.

ATJAUTOS SAU IR STRESO SAŠAJOS TARP GYDYTOJŲ REZIDENTŲ

Silvija Žukaitė

Lietuvos sveikatos mokslų universitetas

Kokybiška sveikatos priežiūros sistema šiandienos pasaulyje yra vienas pagrindinių įrankių, padedančių visuomenei visavertiškai funkcionuoti. Vis dėlto, norint užtikrinti kokybę, svarbu rūpintis ne tik pacientų, bet ir gydytojų sveikata. Gydytojai rezidentai yra viena iš sveikatos priežiūros specialistų grupių, kurie susiduria su aukštais streso įverčiais (Pasqualucci ir kt., 2019; Singh ir kt., 2019), tačiau, tyrimų, nagrinėjančių galimus esamos situacijos sprendimus, trūksta. Atjauta sau – reliatyviai naujas reiškinys šiandien plačiai nagrinėjamas kaip alternatyvus streso įveikos būdas, galintis padėti palaikyti tinkamą psichikos sveikatą (Chahar Mahali ir kt., 2021; de Souza ir kt., 2020). Atjautos sau esmė yra pripažinti ir priimti vidinio kentėjimo patirtį (Neff, 2022). Šio tyrimo tikslas ir buvo nustatyti atjautos sau ir streso ypatumus tarp gydytojų rezidentų.

133 (105 moterys ir 28 vyrai, amžiaus vidurkis $M = 26,8$ m.) gydytojai rezidentai dalyvavo internetinėje apklausoje, sudarytoje iš 2 klausimynų – atjautos sau (SCS-26) ir depresijos, nerimo, streso klausimyno (DASS-42) – bei sociodemografinių klausimų. Atlikta dvimatė analizė lyginant atjautą sau ir stresą tiriamoje imtyje.

Remiantis tyrimo rezultatais galima teigti, kad gydytojai rezidentai yra labiau linkę taikyti atjautą sau paneigiančius (savikritiką, atsiskyrimą, susitapatinimą) ($M = 3,40$, $SD = 0,82$) nei indikuojančius (nuolankumą sau, bendražmogiškumo jausmą, dėmesingą sąmoningumą) ($M = 2,87$, $SD = 0,79$) reiškinius ($p < 0,001$); aukšta atjauta sau pasižymi terapinės krypties atstovai ($M_{dn} = 2,82$ (1,31-4,48), tačiau chirurginės ($M_{dn} = 2,74$ (2,27-3,71) ir diagnostinės ($M_{dn} = 2,06$ (1,66-3,22) krypties atstovai labiau linkę taikyti žemą atjautą sau ($p = 0,015$). Nagrinėjant streso rodiklius paaiškėjo, kad aukšto streso simptomus patiria 48,9 proc. gydytojų rezidentų. Taip pat nustatyta vidutinio stiprumo atvirkštinė koreliacija tarp streso ir atjautos sau $r = -0,656$, $p < 0,01$.

Tokie rezultatai leidžia kelti prielaidą, kad atjauta sau yra svarbus veiksnys streso valdyme tarp gydytojų rezidentų, todėl planuojant praktines intervencijas turėtų būti atsižvelgiama ir į jos teikiamą naudą.

Mokslinio darbo vadovė prof. dr. Dalia Antinienė

Raktiniai žodžiai: atjauta sau, stresas, gydytojai rezidentai.

VYRŲ IR MOTERŲ DEPRESIJOS SIMPTOMŲ PASIREIŠKIMO SKIRTUMAI IR SĄSAJOS SU SAVIŽUDIŠKOMIS MINTIMIS TARP JAUNŲ SUAUGUSIŲJŲ

Arnoldas Žukauskas

Vilniaus universitetas

Išvadas. Maždaug pusė savižudybių siejasi su depresija (Möller-Leimkühler, 2003), o moterims depresija diagnozuojama du kartus dažniau nei vyrams (WHO, 2017), tačiau vyrai nusižudo keturis kartus dažniau (WHO, 2021). Todėl kyla klausimas – galbūt vyrai patiria specifinius depresijos simptomus, kurių nepastebi tyrėjai ir psichikos sveikatos specialistai (Liddon & Barry, 2021). Šio pranešimo tikslas – palyginti jaunų suaugusiųjų depresijos simptomų pasireiškimą tarp lyčių ir išanalizuoti sąsajas su savižudiškais mintimis.

Metodika. Tyrime dalyvavo 18-29 metų 283 asmenys (66 % moterų, amžius $M = 24,69$; $SD = 2,85$). Depresijos simptomams įvertinti naudota Vyrų depresijos rizikos skalė (MDRS-22; Rice et al., 2013) ir Paciento sveikatos klausimynas-9 (PHQ-9; Kroenke et al., 2001). Minčių apie savižudybę intensyvumui įvertinti naudota Savižudiškų minčių intensyvumo skalė (SIDAS; van Spijker et al., 2014).

Rezultatai. Moterų depresijos simptomų išreikštumas, matuojant su PHQ-9, buvo didesnis nei vyrų, tačiau matuojant su MDRS-22 skirtumų tarp lyčių nebuvo. Vyrų pasižymėjo didesniu narkotikų vartojimu, o moterys – labiau išreikštais somatiniais simptomais. Emocijų slopinimas, alkoholio vartojimas bei pyktis ir agresija tarp lyčių nesiskyrė. Savižudiškų minčių intensyvumas siejosi su vyrų (matuojant su PHQ-8: $r_s = 0,61$; $p < 0,01$; MDRS-22: $r_s = 0,55$; $p < 0,01$) ir moterų (PHQ-8: $r_s = 0,52$; $p < 0,01$; MDRS-22: $r_s = 0,43$; $p < 0,01$) patiriamais depresijos simptomais.

Atlikus logistines regresines analizes nustatyta, kad depresijos simptomai (PHQ-8) prognozavo vyrų ($OR = 1,366$, $p < 0,001$) ir moterų ($OR = 1,207$, $p < 0,001$) mintis apie savižudybę. Matuojant su MDRS-22, vyrų mintis apie savižudybę prognozavo emocijų slopinimas ($OR = 1,358$, $p < 0,001$) ir somatiniai simptomai ($OR = 1,265$, $p = 0,019$), o moterų – tik emocijų slopinimas ($OR = 1,201$, $p < 0,001$).

Išvados. Apibendrinant, depresijos simptomų išreikštumas siejasi su savižudiškų minčių intensyvumu, o lyčiai būdingesnių depresijos simptomų atpažinimas gali padėti įvertinti savižudiškų minčių riziką.

Darbo vadovas – j. asist., dokt. Jokūbas Gužas. Vilniaus universitetas, Psichologijos institutas.

Raktiniai žodžiai: vyrų depresija, depresijos simptomai, mintys apie savižudybę.

STENDINIAI PRANEŠIMAI

TEMOS IR OBJEKTAI EKSPRESYVIUOSE TIPINIO VYSTYMOSI VAIKŲ PIEŠINIUOSE 2022 METŲ PAVASARĮ

Daiva Jakubonienė

VšĮ Integruojančios medicinos ir sveikatingumo centras

Išvada. 2022 m. Lietuva patyrė bent 2 svarbius įvykius: atšaukta ekstremali situacija dėl COVID-19 ligos bei prasidėjo karas Ukrainoje, paveikęs ir Lietuvą. Kaip šie pokyčiai palietė vaikus, žinoma nedaug. Nuspręsta ištirti, ar minėti įvykiai atsispindės vaikų ekspresyvių (nuotaką vaizduojančių) piešinių turinyje, tikintis, kad COVID-19 apribojimų atšaukimas atsispindės linksmuose, o karas Ukrainoje – liūdnuose piešiniuose.

Darbo tikslas. Atlikti vaikų ekspresyvių piešinių kokybinę ir kiekybinę turinio analizę.

Metodika. Tyrimo dalyviai – 25 patogiosios atrankos būdu atrinktų vienos Vilniaus mokyklos ketvirtokų (13 berniukų ir 12 mergaičių) **Tyrimo priemonės** – A4 formato lapai ir 8 pieštukai: geltonas, oranžinis, raudonas, rudas, mėlynas, žalias, violetinis ir juodas. **Tyrimo eiga.**

Užduotys: 1) linksmas piešinys (LP); 2) liūdnas piešinys (LIŪP). **Instrukcija:** „Prašau nupiešti linksmą/liūdną piešinį. Galite piešti ką norite, svarbu, kad piešinys būtų linksmas/liūdnas.“

Piešinių analizė. *Kokybinė analizė.* Abiejų piešimo užduočių turinys nagrinėtas atskirai. Kodavimo vienetas - kiekvieno piešinio tema. Duomenys analizuoti indukcinės analizės būdu. Subkategorijų validumas tikrintas 2 nepriklausomų vertintojų. Sutaptis – 85%. *Kiekybinė analizė.* Piešinių komponentų kategorijos: 1) žmonės; 2) gyvosios gamtos objektai 3) negyvosios gamtos objektai 4) žmogaus sukurti objektai. Apskaičiuota, kuri dalis vaikų piešė skirtingoms kategorijoms priklausančius objektus atskirai abiejų užduočių piešiniuose.

Rezultatai. LP temų kategorijos: Gamta ir žmogus (14); Laisvalaikis ir pomėgiai (5); Šventė (4); Simboliai (2). COVID-19 tema visai nepiešta. LIŪP temų kategorijos: 1) Grėsmė gyvybei ir gyvenimo baigtinumas (tarp jų (4) karo Ukrainoje vaizdavimas) (20); 2) Su mirtimi nesusijęs liūdesys (5). LP 72% vaikų piešė gyvosios ir negyvosios gamtos objektus, 56% - žmogaus sukurtus objektus ir tik 28% - žmones. LIŪP 88% piešė žmogaus sukurtus objektus, 48% - žmones, 44% - augalus ar gyvūnus, 40% - žmogaus sukurtus objektus.

Išvada. Hipotezė, kad COVID-19 ribojimų pabaiga atsispindės linksmuose, o karas Ukrainoje – liūdnuose piešiniuose, pasitvirtino tik liūdnieams piešiniams.

Raktiniai žodžiai: vaikai, ekspresyvūs piešiniai, temos, objektai.

PSICHIKOS SVEIKATOS KONTINUUMO TRUMPOSIOS FORMOS LIETUVIŠKOJO VARIANTO VALIDUMO IR PATIKIMUMO RODIKLIAI

Saulė Navytė

Vilniaus universitetas

Pozityvi psichikos sveikata – tai ne tik ligos nebuvimas, bet ir žmogaus gerovė (WHO, 2004). Pozityviai psichikos sveikatai įvertinti yra sukurtas Psichikos sveikatos kontinuumo (MHC) instrumentas (Keyes 2009, 2014). Jo trumpąją formą sudaro 14 teiginių, kurie atspindi tris asmens gerovės sritis: emocinę, socialinę ir psichologinę. Vienas iš MHC-SF privalumų yra tas, kad šis instrumentas yra trumpas ir leidžia greitai įvertinti asmens gerovę. Be to, MHC-SF yra išverstas į daugelį kalbų ir yra plačiai taikomas įvairiose šalyse (Keyes 2009, 2014), o tai palengvina tarpkultūrinius palyginimus. Iki šiol Lietuvoje atlikti tik pirminiai MHC-SF psichometrinių charakteristikų įvertinimai. Šio tyrimo tikslas – įvertinti MHC-SF lietuviškojo varianto validumo ir patikimumo rodiklius. Tyrime naudoti 505 tyrimo dalyvių duomenys. Visi tiriamieji buvo darbingo amžiaus, 19-64 metų žmonės ($M = 42,1$; $SD = 10,7$), iš jų 46,7 % moterys. Tyrimo metu dalyviai užpildė lietuviškąją MHC-SF versiją ir Paciento sveikatos klausimyną (PHQ-9), kuris vertina depresijos simptomų pasireiškimą. Papildomai buvo surinkti pagrindiniai demografiniai tiriamųjų duomenys. Vertinant konstrukto validumą, buvo naudota patvirtinamoji faktorių analizė ir testuoti 2 modeliai: vieno faktoriaus ir hierarchinis. Atliktos analizės rezultatai parodė, kad surinktiems duomenims tinkamesnis hierarchinis modelis, kurį sudaro trys pirmo lygmens ir vieno antro lygmens faktoriai ($RMSEA = 0,07$; $SRMR = 0,04$; $CFI = 0,93$). Diskriminantinio validumo įvertinimas, kuris buvo atliktas apskaičiuojant ryšius su PHQ-9 įverčiu, parodė vidutinio stiprumo neigiamas koreliacijas su bendru MHC-SF rodikliu ir trimis atskiromis gerovės sritimis. MHC-SF patikimumo analizė parodė, kad MHC-SF atskiri 3 faktoriai (emocinės, socialinės ir psichologinės gerovės), tiek bendras MHC-SF-LT faktorius pasižymi geru vidiniu suderintumu (*Cronbach alpha* daugiau nei 0,86). Apibendrinant galima teigti, kad Psichikos sveikatos kontinuumo trumposios formos lietuviškasis variantas pasižymi geromis psichometrinėmis charakteristikomis, yra tinkamas naudoti siekiant įvertinti pozityvias suaugusiųjų psichikos sveikatos puses.

Vadovas doc. dr. A. Kairys. Finansavimą skyrė Lietuvos mokslo taryba (LMTLT), sutarties Nr. S-SV-22-58.

Raktiniai žodžiai: Pozityvi psichikos sveikata; psichikos sveikatos kontinuumas; psichometrinės charakteristikos.

JAUNŲ SUAUGUSIŲJŲ NUOSTATŲ Į NEIGIAMAS EMOCIJAS IR SUVOKIAMO STRESO SĄSAJA

Gerda Pilipuitytė

Vytauto Didžiojo universitetas

Įvadas: Mokslininkai sutaria, kad pyktis, liūdesys, baimė bei pasibjaurėjimas yra neigiamos emocijos, kurios kyla kaip negatyvi reakcija į įvykį ar asmenį (Ekman, 2016; Mead, 2019). Nors emocijos yra patiriamos panašiai, tačiau asmenys gali turėti skirtingas nuostatas į emocijas. Nuostatos į emocijas yra gana stabilios, susijusios su siekimu ar vengimu jausti atitinkamas emocijas ir būdais, kaip jos yra valdomos (Markovitch, Netzer ir Tamir, 2016; Netzer, Gutentag,

Kim, Solak ir Tamir, 2018). Jaunų suaugusiųjų nuostatų į neigiamas emocijas ir suvokiamo streso sąsajos tyrinėjimas yra svarbus, nes tai galėtų padėti labiau suprasti bei prognozuoti, kodėl žmonės skirtingai reaguoja ar jaučiasi panašiose situacijose. Be to, neigiamos emocijos yra stipriai susijusios su psichikos sveikata, ypač, kai yra vertinamos emocijos ir formuojamos nuostatos į jas (Coifman, Flynn ir Pinto, 2016).

Tyrimo tikslas – atskleisti jaunų suaugusiųjų nuostatų į neigiamas emocijas ir suvokiamo streso sąsają.

Tyrimo metodologija. Tyrime dalyvavo 465 jauni suaugusieji (369 moterys ir 96 vyrai). Tyrimo dalyvių amžius 18-29 metų (vid. 22,74; $SD = 3,9$). Tyrimas – kiekybinis, atliktas internetinės apklausos būdu. Apklausoje buvo naudojamos 2 skalės: Cohen Kamarck ir Mermelstein (1983) Suvokiamo streso skalė (angl. *Perceived Stress Scale*) ir Harmon-Jones, E., Harmon-Jones, C., Amodio ir Gable (2011) nuostatų į emocijas skalė (angl. *Attitude Toward Emotions Scale*). Papildomai apklausoje naudojami 4 demografiniai klausimai.

Rezultatai. Tyrimo hipotezei įvertinti sudaryti 4 logistinės regresijos modeliai. Pirmasis sudarytas modelis parodė, kad labiau išreikštos neigiamos nuostatos į pyktį didina tikimybę jausti daugiau suvokiamo streso ($\beta = 1,084$, $p = 0,033$). O nuostatos į liūdesį, į pasibjaurėjimą ir į baimę nedidina tikimybės jausti daugiau suvokiamo streso ($p > 0,05$), tikimybę, kad bus jaučiama daugiau suvokiamo streso, lemia buvimas moterimi ir/arba buvimas 18-23 metų jaunu suaugusiuoju.

Išvados. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad labiau neigiamos nuostatos į pyktį didina tikimybę jausti daugiau suvokiamo streso. Labiau neigiamos nuostatos į liūdesį, į pasibjaurėjimą ir į baimę nedidina tikimybės jausti daugiau suvokiamo streso.

Darbo vadovė dr. Loreta Zajančkauskaitė-Staskevičienė, VDU.

Raktiniai žodžiai: Jauni suaugusieji, nuostatos į neigiamas emocijas, suvokiamas stresas.

Bendrystės vedini. XX-oji Jaunųjų mokslininkų psichologų konferencija / [sudarė Agnietė Kairytė, Dovilė Mikučionytė, Augustė Nomeikaitė]. – Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2023. 40 psl.

<https://doi.org/10.15388/JMPK23>

ISBN 978-609-07-0845-3

Santraukų rinkinyje pristatomos XX-osios Jaunųjų mokslininkų psichologų konferencijos „Bendrystės vedini“ pranešimų santraukos. Konferencija vyko 2023 m. balandžio 28 d.

Bendrystės vedini

XX-oji Jaunųjų mokslininkų psichologų konferencija
Recenzuotas konferencijos pranešimų santraukų leidinys

Sudarė ir redagavo
Agnietė Kairytė, Dovilė Mikučionytė, Augustė Nomeikaitė

Dizainas
Silvija Žukaitė

Už pranešimų turinį atsako autoriai

Išleido Vilniaus universiteto leidykla
Saulėtekio al. 9, LT-10222, Vilnius
El. paštas: info@leidykla.vu.lt
www.leidykla.vu.lt
Knygos internete knygynas.vu.lt
Mokslo periodikos žurnalai zurnalai.vu.lt

JAUNŲJŲ MOKSLININKŲ
PSICHOLOGŲ KONFERENCIJA

www.jmpk.fsf.vu.lt